

SOCIETATEA DE MÂINE

Revistă de știință sociografică, de estetică și cultură

20. 1943

Cuprinsul:

FUSUL ROMANCEI

PROBLEME SOCIALE: Legile sociologice ale progresului român	Ion Clopoțel
Statistica și „Societatea de mâine”	Petru Suciu
Iscăzile sociale ale poeziei transilvane	Dumitru Savu
Primatul vitalității românești	Ion Clopoțel
UNITATEA NAȚIONALĂ: Comemorarea Unirii Transilvaniei	G. G. Mironescu
Unitatea pământului și poporului român	Dr. Ștefan Pascu
Tratatirele dela Arad	Dr. Coriolan Suciu
Rugăciune la Alba Iulia 1943	Vicar Alex. Baba
PROGRES ȘTIINȚIFICE: Piața miracolelor	Rodica Clopoțel
Tehnica scrisului repede	Petre Albu
Introducere la un studiu de medicină socială	Dr. Od. Apostol
ACTUALITAȚI: Acum douăzeci de ani	Kadu Dragnea
Citind Sf. Scriptură	Gh. Mălor
Șteea de adevăr	Horia Trandafir
† Dr. Nicolae Comșa	Dr. Titus Popa
SATE, ORAȘE, REGIUNI: Mediul	George Togan
PĂGINI LITERARE: Pastorală, Poetul se roagă	Dumitru Savu
Fragment, Tată	Iosif Morușan
Fragment de toamnă, Tristeți de sat	G. Șt. Cazacu
Atunci, Mărturisire transilvană	Ion Apostol Popescu
Spovednicie	Ion Th. Ilea
Noaptea în sat	Horia Lupu
Mormânt uitat, Mărturisire	Ion Miuța
Sapa cu vârful de aur, de Pașcoli	Radu Mehedinți
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Gara Florenței	R. Cl.
Despre poezia Olteniei: Justin Hiesu: „Lângă hotar”	Dumitru Savu
Ed. Cioflec: „Gagliarda”; ed. Socec: „Un om sfârșit”; ed. Cugetarea – Delafras: „Anthk jală de reg”; ed. Casa Școalelor: „Teatru englez”; ed. Vremea: „Stuarții”	Traian Huniade
COPERTA: Fusul românei	Stilist

Editura „Societatea de Mâine”

Director: ION CLOPOȚEL

Inscrisă în registrul Trib. Com. Ilfov cu Nr. 1927. Corespondența Redacției și Administrației: Căsuța poștală Nr. 576, București I.

APARE LUNAR

Inscr. P. 867/915
anul XX

București, Decembrie 1943

no 400

ABONAMENTE ANUALE:

Abonamente de sprijin 3500 L.
Autorități, birouri, bibl. 2000 L.
Particulari 1000 L.
Studenti 500 L.

În străinătate: dublu
Abonamentele se remit anticipat prin CEC no. 1218

Lei 50

Izvoarele sociale ale poeziei transilvane

Cântând a cunoaște studiul fenomenelor sociale din călănia, să-i spunem „sectariană”, a peșagului ardelen, ne mărginim a încerca suma, fără pretenții de oficialitate competentă, criticistă, unele fenomene pe care le credem că sunt în substraturile creației de peste munte.

Depart de a face eclecticism factual, vom arăta: valoric al etnicității într-un mediu armonie, caracteristica calismului revoluționar într-un regim de oprești și sbrucimare națională, negațiunea izolării în cadrul colectivității ante-belice și delimitarea planurilor de creație post-belice.

Purismul, care dă universalitatea operei de orice gen, este desigur caracterologia artei pentru artă și nici de cum nu se referă la manifestarea mobilului de afirmare al artei cu tendință. De aici ar rezulta negațiunea tuturor izvoarelor de migrație în domeniul creației involburate, tendențioase, însă noi trebuie să pricim mult mai rigilent obiectul în sine al acestei arte, fiindcă ea a ajuns la un punct înalt de exteriorizare, cu toți factorii geopolitici componenți. Deci acest obiect a ajuns el însuși la o desăvârșită artă.

Că toate că se ști- cu certitudine că hotarele colectivității naționale nu trebuie și nu pot să subjație creației genurilor, înlocuind scopul ideii libere cu un mobil existențial, totuși este de nețăgându-l aportul creației ca mijloc și nu ca scop, adus acestei colectivități.

Poezii aparțin în primul rând națiunii din care fac parte și este dela sine înțeles că ei vor și niște riguroși piloni de afirmare colectivă. Așa în al doilea rând, prin atingerea sublimului în operele lor, poezii vor rape hotarele și se vor destrăma în universalitate. Dar până atunci, ei rămân în leagănul manifestărilor etnice.

Vom vedea că atunci când realul cu idealul a fost unificat, conștiința valorică a artei pure a răsturnat mobilul substanțial de existență și afirmare, reîntroncând scopul ideii libere de universalism.

Valoric etnicității dintr-un mediu armonie de ambianță transilvană ne este redat, ca un rezultat al creației statice, de către satul și peisajul ardelen.

Satul ardelen, strâns sau răsfirat pe alacul dualurilor, cu căsuțe, ogrăzi și grădini alternative, își amintește în armonia lui noțiunea dealului și șesului, a muntelui și-a câmpiei. Linștea patriarhală, rustică, îi învăluie sufletul în mantia unei idei eruzinate, pierzându-te destrămat, ca sub cupola măreață a cadrului înfrunzit, cu un sentiment de religiozitate, de nestăpânită admirație pentru natura, care te apropie de divinitate, de sublim. Înțelegerea poeziei transilvană este pătrunsă de fiorii misticismului rustic.

În acest peisaj, pe care Blaga l-a numit „spațiu mioritic”, - și pe drept cuvânt, - este plasat țărănul român, cu toate năzuințele și cu toate tradițiile lui moștenite. Dărz, cu și cremenca-Dețunalei, vrerilor moțesti și deo-lărie de caracter nimitoare, țărănul ardelen și-a împletit bucuriile și nevoile cu ghea răsturnată de plug, cu aburul ceavău al câmpiei și cu pădurea despiată de podobăd. Acest țărăn, cu rădăcinile adânc înșepte în pământul transilvan și-n reaurile, cari i-au nins vrerile și toate opreștele, a zămăștit leaurul nostru poporan, de cântec, de slară și blestem, fiind îndrăgostit de țărână și inuall, în ambianța tuturor valorilor sociale.

Din acest rusticism armonie s-au ridicat cântăreții anti și post belici. Prin ei, etnicitatea, mediul tuturor armoniilor și valoric straturilor sociale, sunt fenomene incontestabil afluente în poezia transilvană.

Ca un corolar al valoricului social, al acestei provincii, într-un regim de oprești și înăbușire națională, ne stau mărturie și revoluțiile lui Gheorghe Doja, cea depe muntele Tobolna, ale lui Horia, Aram Iancu și cea din 1918, soldată cu împlinirea risului milenar.

Sbuiciunul rasial lunde spre descătușare, spre libertate, cu dorul înaripat al progresului însămintat în ideea de neam și unitate. Imperativele cremurilor au impas, cu a poruncă sfântă, punerea înțuror valorilor înalte în slujba neamului. Horia se frânge pe roată. Murășanu rape lanșurile robici în versal deșteptării românești, Iancu își înșinge sabia dreptății și flăierul durerii valabe. Bărnașu trambitează toate umilșele poporului român lumii civilizate. Toate acestea înșun mărș celor obidiți, înș restitorii unei lumi noi de ordine și dreptate socială răsar pe planul politic, negând izolarea în cadrul acestei colectivități naționale. Geniul lor îl pune în slujba ironului, conștienți de valoarea înșrășească a desti-nului valah. Coșbuc, Iosif, dar mai ales Gel, Goga se aruncă în călțorile luptelor politice. Poezia socială e ilustrată desăvârșit.

Pentru mulți, negațiunea izolării poetului și coborârea lui de pe Olimpul creației desințesate, înșeamă un subterfugiu de creație minoră. Circumstanțele însă și rezultatele imediate ale poeziei transilvane, trebuie pririte la o necesitate maturală, care deschide porțile unei ere noi de creație „artă pentru artă”.

Odată cu reînțoarcearea unei păci și înștaurarea dreptului etnic în limitele lui vitale, a fost inoportună delimitarea planurilor de creație.

Cu Lucian Blaga, orizonturile nomi ale poeziei transilvane sunt pătrunse cu misticismul temelor amane de relație și perpetuă căutare; Aron Cotruș dăltuește rigurozitatea rapsodismului dar și scormonește, entremurat, mărșantate ciefii sociale; Giurgiuca și Benic se simt o transplatare a mioricismului natal în mediul citadin.

În această ambianță de libertate și pace, interiorul poetic a devenit o fântână de cunoaștere și adăpare, poetul izolându-se în țurpal de fildeş al aderăreții creații. Esența materializării ideilor depe creația imaginii pure este cea dintâi grție a stilizărilor postbelice, în ștejurirea tiparelor noi de exteriorizare.

Așăzi, mai mult ca oricând, avem cea mai doctentă dovadă de strânsă coeziune a exponenșilor apolonici cu pământul și marea colectivitate națională. Nimic nu este străin de sufletul poetului și înrăși piscurile izolării, din muntele sacru al muzelor, sunt părășite pentru a se înrăși cu durerea celor mulți. Zeii au coborât din nou pe pământ să binevestească alte orânduirii.

Actuala poezie transilvană a refugiului nu este altceva decât o reînțoarce la artă cu tendinșă nobilă a bardului dela Ciurca, fiind din nou amercrat opusă purismului ecagerat, care elimină străntăteța cadrului național.

Din toate cele de mai sus, conchidem că: vorbind despre poezia transilvană, în general, trebuie să avem în vedere, întădeama, diferența de finalitate a acesteia. Iașă de întreg ansamblul stilistic authton, - substituindu-și, consecvent, sublimul nomi scop de ajungere cu un mobil substanțial de existență. Deci, scopul ideii liberale de asimilare reverenșoasă a cului a fost înlăturată, iar poezii au imprimat poeziei blazonul existenșei, ea formând un mijloc de țupră, de afirmare, și totuși, nestărbund subtilitatea melopeiană a sufletului, poezia transilvană nu cade în limitele mioricismului, ci ea se manifestă statică pe planul creației majore.

Dumitru Savu

DESCINDEȚI ÎN TIMIȘOARA la HOTELURILE de LUX
CARLTON și SAVOY

Din concernul BĂNCII ALBINA Sibiu
100 camere parchetate, lift, apă caldă, serviciu prompt

Telefoane: 3555-3840

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ SOCIOLOGICĂ, ESTETICĂ ȘI CULTURĂ

PRIMATUL VITALITAȚII ROMANEȘTI

Programul jubiliar al „Societății de Măine”

Prin proporțiile și durata conflagrației interstatale și intercontinentale de astăzi, se răscolesc străfundurile adânci ale așezărilor omenești. Ori cari vor fi fost cauzele cari au provocat războiul, e sigur, că urmările lui vor depăși în mod surprinzător țelurile inițiale. Suntem siguri de modificările radicale ce se vor opera în ființa societăților.

În materie socială nu se pot obține certitudini proprii științelor exacte. Asemeni vântului lui Eol, odată deslănțuite forțele ascunse în subteranele insondabile ale vieții, nu mai e putere omească să le poată zăgăzui și canaliza în matca stăpânită. O cauzalitate proprie, un determinism încă nedefinit intră în acțiune și decide după legi inexorabile de soarta structurilor sociale de mâine.

Până astăzi nu cunoaștem adevăratele cauze cari au dat naștere războiului universal. Abia după ce se va putea pătrunde în arhivele secrete diplomatice, vom fi în posesiunea documentelor lămuritoare. Ne dăm seama doar în mod vag, că războiul a izbucnit din cauza expansiunilor și rivalităților economice. Un conflict surd de interese a mornit și n'a putut fi vidat prin obișnuitele discuțiuni la masa verde. Atâtea capitalisme internaționale își disputau zonele de influență și spațiul vital. Tot felul de planuri de raționalizare a producției își găseau expresie în studii mari cu tendința de a rezolva criza economică în mod pașnic, însă eșecul a dus la izbucnirea conflictului.

De aici infinite complicațiuni neprevăzute. Teatrul războiului a adus la lumina rampei o sumedenie de chestiuni extrem de grave, cari întrec în importanță problema economică. Popoarele atrase în războiu sunt pasionate în primul rând de chestiunea granițelor naționale, de spațiul propriu vital, de siguranța viitorului lor. Ele nu vor să se lase absorbite de moloh, ci-și cer dreptul la independență și la organizarea surselor autonome de existență.

Prin forța împrejurărilor se ridică la suprafață probleme de o acuitate extremă. Sacrificiile de sânge ale războiului ordonă o sollicitudine deosebită față de existența neamului. Nici o altă preocupare de stat nu deține o actualitate egală.

Există deci un primat al vitalității românești. De sus până jos se cer întinse măsuri pentru apărarea substanței noastre vitale. În decursul veacurilor prea au fost grele jertfele noastre de toată ordinea pentru a ne ocroti vatra străbună împotriva apetiturilor, infiltrațiilor și iureșurilor năpraznice străine. Românii privesc acum cu o perfectă conștiință la tot ce au prestat în trecut ca să-și apere drepturile și să transmită patrimoniul străvechiu generațiilor de mâine: ei nu pot concepe o sleire a mijloacelor de afirmare în ceasurile ce vor veni și nu pot admite târgueli în dauna noastră.

De aci necesitatea unei viguroase politici de stat în favoarea vitalității noastre de rasă pe prețul oricăror altor subordonări. Se impune o coordonare de activități și mobilizări de mijloace morale și autoritare în această direcție presantă.

Deaceia nu ezităm să înscriem pe rolul marilor debateri din această revistă la loc de frunte chestiunea primatului vitalității românești.

Cititorii cari ne-au urmărit cu atențiune și-au dat seama de greutatea argumentelor invocate deja până acum în această chestiune. O serie de studii și articole au pledat pentru o viguroasă biopolitică românească.

Chiar pentru a sublinia răspunderea covârșitoare ce a avem față de popor, se explică însăși coincidența dintre jubileul nostru de 20 de ani și necesitatea abordării problemei demografice. Vrem să fie cercetate toate laturile problemei și definite în mod cât mai integral și satisfăcător soluțiunile practice.

O revistă de probleme sociale nu se mulțumește cu efemeride, ci este ca un laborator unde se cristalizează aplicațiunile hotărâte și bine judecate ale unei chestiuni precis încheiate în termenii ei proprii. Deja până acum avem contribuțiuni de primul rang la deslegarea problemei vitale, căci în anul ultim am consultat în chip larg o seamă de spirite probate în cunoștința pozitivă și în curajul moral al concluziunilor formulate.

Și nu se vom opri la jumătatea drumului. Intocmai ca și în alte prilejuri când am identificat elementele constitutive ale unor probleme, cum a fost a Moșilor, a satelor răslețe, a căminelor și can-

Yuv. P 167/1955

tinelor școlare, a monografiilor regionale, tot astfel și acum am izbutit să interesăm o pătură de autentică intelectualitate la studiul meticulos al condițiilor optime de conservare și sporire a vitalității naționale.

În parte am înregistrat deja o biruință: chiar sfere superioare accrdă înțelegere și sunt preocupate de însemnătatea problemei.

Cum pentru noi nu este o întâmplare că ne-am impus un astfel de program, simțim datoria să mergem până în pânzele albe și să pretindem epuizarea posibilităților maxime ale legiurilor așteptate.

Vom aduce deci aportul nostru de cunoștințe pentru a trata întregul complex al mijloacelor de refacere. În acest chip autoritatea modelării mediului social va fi nediscutabilă.

Față de titlurile curente cu cari parțial s'a familiarizat publicul, de pildă: putere de rezistență, geo sau bio-politică, refacere demografică, denatalitate, igienă și eugenie, politică sanitară etc., noi preferăm noțiunea mai cuprinzătoare a *vitalității*; o găsim mai expresivă și mai veridică. Nu ne împăcăm nici cu așa numitul „capital“ biologic, după ce capitalismele au derutat lumea și au sfârșit în discredit general.

Pentru a deține limpezimile de cristal, finalitățile certe, preciziunile inatacabile și termenii hotărâți ai problemei vitalității, dela savanții și publiciștii inițiați, această revistă cheamă concursul autORIZAT al celor cari trăiesc deopotrivă în laboratorul științific sau în mediul satelor și-și dau seama de valoarea informațiilor lor exacte asupra condițiilor biologice ale poporului, să ne comunice ceea ce știu, pentru ca măsurile de stat ce se vor lua să fie expresiunea ultimului cuvânt al științei și a stărilor aievea în cari se sbuciumă pătura cea mai groasă și singura garantă a viitorului nostru.

Am condus de 20 ani aproape regulat o rubrică medicală susținută de doctori publiciști ca dr. Dominic Stanca, dr. Axente Iancu, dr. Aurel Voina, dr. Vasile Ilea, dr. Cornel Radu, dr. Ion Adam, dr. Od. Apostol, și înțelegem să lărgim orizontul problemei cu aporturi substanțiale din alte categorii de gândire în același scop concentric, așa cum o fac d-nii Petre Suci, Ion Negru și Gh. Maior, de pildă în ultima vreme.

Pentru a se formula o concepție de stat, e bine să se răsfrângă lumini din toate domeniile interesate ale vieții publice.

Tocmai pentru a preveni unilateralitățile spunem aci apăsat, că vitalitatea românească nu este doar reflexul sanitar, ci ea implică o seamă de coordonate de primul rang.

Ar fi o pripeală din partea unor oportuniști și ahtiați după monopolizare dacă s'ar delimita problema la graniți de poliție sanitară, iar „capitalul“ vital ar fi examinat în mod circumscris pe lângă neglijarea factorilor coordonatori, cum sunt cadrele economice, administrative, morale, culturale, juridice, etnice, psihologice și geopolitice.

Toată vremea atragem atențiunea asupra complexului întreg de relațiuni sociale, pentru a nu se greși cu intervențiuni circumscrise doar la restricții platonice, la depozitul de medicamente sau la măsuri coercitive de autoritate violentă: chestiunea este extrem de delicată și sensibilă.

Puterea de afirmare, condițiunea de viață, de muncă și aspirație culturală, prosperitatea existențială, capacitatea de rezistență, tăria de rasă, seva sau substanța națională, zestrea sau moștenirea biologică, adică rezumativ: *vitalitatea* românismului este *problema centrală* a statului nostru în și după război pe care am ales-o ca obiectiv al preocupărilor sociologice permanente.

Această vitalitate trebuie văzută, studiată cu grije, apărată și pusă în situațiunea de a fi sporită în manifestările sale viitoare, pentru a nu ne clătina nimeni din rădăcinile multimilenare ale solului carpato-danubian.

Nu o intervențiune unilaterală, ci o cântărire a tuturor coordonatelor cari fac parte integrantă și substanțială din problemă.

Să precizăm: există primatul vitalității care ordonă o concentrare generală de energii și soliditudini de toată ordinea.

Cititorii noștri sunt deprinși cu „matca stilistică“ a activității de 20 de ani în aceste coloane. Într-o revistă problemele se pun cu altă odihnă și obiectivitate decât în cotidienele predominante de efermer. Iar noi nu apărem numai... ca să apărem, ci înțelegem să ajutăm descifrarea realităților țării și timpului nostru.

Acum am putea să repetăm fraza deia împlinirea primului deceniu de apariție „de zece ani ne-am devotat omului mic și nevolnic“ întregind-o doar cu măsura de timp „douăzeci de ani...“ Toate legile progresului românesc comandă hotărârea de sus și de jos de a acționa în favoarea mulțimilor înțelegând procesul de culturalizare și prosperitate ce trebuie să pătrundă până în păturile cele mai adânci. În proporția în care vor fi chemate masele la un nivel mai ridicat de viață, vom întări vitalitatea și garanta viitorul înfruntând toate pericolele. Să ne dăm seama de primatul vitalității românești.

Ion Clopoțel

Comemorarea Unirii Transilvaniei

Cuvântare la Academia de științe morale și politice în 1 Dec. 1943

Academia de științe morale și politice își face o datorie de a comemora o dată din istoria națională de cea mai mare însemnătate: hotărârea Transilvaniei de a se libera și a se alipi la Regatul Român.

Se împlinesc astăzi 25 ani de la marea adunare națională din Alba Iulia, care a luat această hotărâre.

Insemnătatea acestui act este deosebit de mare, pentru că Transilvania este leagănul națiunii noastre și rezervorul forțelor naționale române.

De acolo ne-au venit Voevozii descălicători de țară.

De acolo ne-au sosit învățătorii cari au deschis drumuri noi vieții noastre naționale și au adus înflorirea culturii noastre.

Acolo am găsit exemple de luptă vajnică și neîntre ruptă pentru întregirea neamului.

Nu avem să descriem astăzi lupta națională viguroasă și neîncetată din citadela Transilvaniei.

Nu putem rezuma acum luptele duse timp de o mie de ani, nici martiriul suferit atâta vreme de viteazul popor ardelean.

Dar se cuvine să pomenim cu pietate suferințele lor, să ne amintim de Horia, Cloșca, Crișan, de Avram Iancu și de atât alții umili, cari și-au jertfit viața pentru liberarea neamului.

Să ne aducem aminte asemenea de numărul foarte mare de luptători, mai ales intelectuali, cari au zăcut în închisoare, pentru aceiași sfântă cauză.

Tuturor acestora și acelor ce i-au ajutat sau ocrotit le vom purta veșnic o caldă recunoștință.

Curmarea după dreptate a acestui calvar ce a durat zece veacuri dovedește, precum am spus cu altă ocazie, că idealul unui popor vrednic nu poate fi înmormântat.

De aceea, dacă bravul popor ardelean suferă acum de aproape trei ani în nordul Transilvaniei martiriul robiei, nu trebuie să ne îndoim că ziua dreptății va veni fără întârziere pentru acea parte a țării românești.

Situația era mai grea cu douăzeci și cinci de ani în urmă, în ce privește întinderea suferinței noastre: întreaga Transilvania — sub care nume noi cuprindem Transilvania propriu zisă, Crișana, Maramureșul și Banatul — era sub jug strein.

Am spulberat acest jug prin vitejia neîntre cută a ostasului rom. prin vigoarea sufletească a poporului nostru.

Această vigoare sufletească a dat neamului nostru o putere formidabilă de rezistență, de care s'au tocit toate împilările, toate crimele, toate cruzimile dușmanilor.

Vigoarea aceasta sufletească o simțim în Transilvania acum douăzeci și cinci de ani.

Din Iunie 1917 a răsunat în Parlamentul ungar strigătul de liberare a Transilvaniei.

Imprejurările erau atunci astfel: dintre șefii ardelenilor domnul Iuliu Maniu fusese mobilizat din August 1915 și trimis pe front în primele linii de bătae, d. dr. Alexandru Vaida Voevod fusese mobilizat ca medic. Rămăsese liber defunctul Ștefan Ciceo Pop.

Acesta, în Iunie 1917, în plin Parlament maghiar, înconjurat de dușmani, a strigat, ca să poată auzi întreaga lume civilizată, dorul de liberare a Românilor ardeleni, declarând că aceștia nu mai pot răbda asupra grozavă ce îndură și voesc să-și câștige libertatea.

Primul Ministru ungar, Conte Tisza, i-a răspuns că pentru aceasta merită spânzurătoarea. Dar amenințarea nu a înfricoșat pe curajosul Român, nici pe poporul ardelean.

Pentru a aprecia mai deplin curajul lui Ștefan Ciceo Pop și al Românilor transilvăneni, trebuie să observăm că la acea epocă Ungurii erau în culmea victoriei lor, iar situația Regatului Român era foarte critică.

În Octombrie 1918, d. dr. Alexandru Vaida Voevod liberat din mobilizare, a venit să declare în Parlamentul maghiar că Români transilvăneni voesc să se separe de Ungaria, urmând să hotărască singuri așezarea lor printre națiunile libere după principiul de autodeterminare al Președintelui Wilson și să stabilească legăturile de coordonare cu celelalte națiuni. Era împedat: liberarea mai întâiu și apoi unire cu România.

Peste câteva zile, la 28 Octombrie 1918 izbucnește revoluția la Budapesta și până la 31 Octombrie se întinde în toată Ungaria.

Imediat s'a constituit sub președinția lui Ștefan Ciceo Pop un consiliu național al Românilor. Acesta era în realitate Guvernul Românilor; iar d. Iuliu Maniu a adunat la Viena toate trupele române întoarse de pe front, spre a le organiza și trimite în Transilvania.

Aceasta dovedește, spre onoarea Transilvănenilor, cât de bine erau pregătiți și organizați.

S'au luat de îndată măsuri ca să reapară, la Arad, ziarul „Românul”, care fusese de multă vreme suprimat. Acest ziar devenea acum organul oficial al Guvernului revoluționar român.

În acest jurnal s'a publicat mai întâiu un apel către națiunea română, în care se cerea mai ales să se constituie imediat gărzi locale pentru păstrarea ordinii și să se împiedice crimele și jafurile.

Curând după aceea, la 1 Noembrie stil vechiu — 14 Noembrie stil nou — s'a publicat în Românu somăția către Guvernul maghiar de a preda Consiliul Național Român deplina putere de guvernare asupra teritoriilor române.

Se precizează în această somăție că teritoriile românești sunt: Comitatele (adică districtele) Torontal, Timiș-Caraș-Severin, Arad, Bihor, Sătmar, Maramureș, Bistrița-Năsăud, Solnoc-Dobâca, Sălaj, Cluj, Mureș-Turda, Turda-Arieș, Alba inferioară, Târnava Mică, Târnava Mare, Hunedoara, Sibiu, Brașov, Făgăraș, Trei Scaune, Odorheiu și Ciuc, precum și părțile românești din comitatele Bichiș, Ciand și Ugocea.

În urma acestei somățiuni, guvernul ungar a trimis la Arad pe ministrul Iaszi, ca să convingă pe Români să aștepte hotărârea conferinței de pace.

La aceste tratative a luat parte și d. Iuliu Maniu, venit din Viena.

Românii au respins propunerile guvernului maghiar hotărâți fiind să se separe imediat de Ungaria.

La 7 Noembrie st. v. (21 Noembrie stil nou) „Românul” publică în limba română și în limba franceză o proclamație către popoarele lumii, în care se arată că națiunea română nu mai poate suporta asupra sa suferă de veacuri și se declară independentă.

Proclamația se încheie cu aceste vorbe: „Națiunea română din Ungaria și Transilvania speră și așteaptă că, în năzuința ei pentru libertate, o va ajuta întreg nea-

mul românesc, cu care una vom fi de acum înainte în veci”.

Prin urmare unirea cu România este clar anunțată.

A doua zi la 8 Noembrie st. v. (22 Noembrie st. nou) apare în ziarul „Românul” convocarea Adunării Naționale la Alba Iulia pe ziua de Duminică 18 Noembrie stil vechiu — 1 Dec. stil nou, ora 10 dimineața.

Maghiarii amenințau că vor măcelări pe Români ce se vor aduna la Alba Iulia. Transilvănenii nu au ținut seamă de amenințare, deși în unele locuri s'a trecut dela amenințare la crimă. Astfel trenul, ce aducea la Alba Iulia pe veneratul Președinte al Partidului Național Român Gheorghe Pop de Băsești, a fost atacat de gărzi ungurești și un sătean Ion Arion a fost ucis.

În convocarea Adunării s'a arătat ce persoane au dreptul să ia parte la Adunare și anume:

1) Episcopii români; 2) toți protopopii în funcțiune ale ambelor confesiuni românești; 3) câte un delegat al fiecărui consistor și capîtlu; 4) câte doi delegați ai societăților culturale; 5) câte două delegate ale fiecărei reuniuni femești; 6) câte un reprezentant dela fiecare școală; 7) câte doi delegați dela fiecare reuniune învățătoarească; 8) câte un ofițer și câte un soldat din fiecare secțiune districtuală; 9) câte doi delegați dela fiecare reuniune de meseriași; 10) delegații partidului social democrat român; 11) câte doi delegați ai tinerimei universitare și 12) câte cinci reprezentanți ai fiecărui cerc electoral locuit de Români.

Numărul acestor delegați era de 1.228.

Dar, față de însemnătatea istorică a Adunării Naționale și având în vedere amenințările maghiare, au venit la adunare peste o sută de mii de oameni.

Adunarea Națională s'a ținut în ziua și la ora arătată în convocare.

În liniște și cu o nespusă însuflețire. Adunarea Națională a hotărît în unanimitate liberarea Transilvaniei și unirea cu Vechiul Regat.

Hotărârile Adunării au fost imediat comunicate telegrafic Regelui Ferdinand, Reginei Maria, Primului Ministru și Președinților Corpurilor Legiuitoare ale Regatului.

Desrobirea Transilvaniei și unirea ei cu România a complectat liberarea provinciilor române robite și unirea lor într'un singur Stat.

În adevăr, Basarabia s'a declarat autonomă la 3 Noembrie 1917, autonomie care a fost recunoscută de Guvernul rus. Pe urmă la 9 Aprilie 1918, Parlamentul basarabean a hotărît unirea Basarabiei cu România.

Câteva luni mai târziu la 28 Nov. 1918 „Adunarea Națională a Bucovinei a decis unirea acestei provincii cu România.

Prin hotărârea dela Alba Iulia, s'a realizat astfel unirea tuturor provinciilor române.

De aceea, data de 1 Decembrie, este cu drept cuvânt, sărbătoarea unirii tuturor Românilor.

Prin aceasta s'a împlinit străvechiul nostru ideal național, pentru care au luptat Români de pretutindeni pe toate căile: prin războaie, prin revoluțiuni, prin mișcări pașnice.

Au contribuit în curs de veacuri pentru realizarea acestui ideal marii noștri Voevozi, în frunte cu Mihaile Viteazul, boerimea patriotă, intelectualii români, vâjjoasa pătură țărănească.

În timpul pregătirii în Ardeal al actului final de liberare a Transilvaniei au fost în Vechiul Regat mari frământări în acelaș scop.

Guvernul, precum era natural, era foarte rezervat, căci ne găseam la început în neutralitate.

Dar opoziția și masele populare reclamau neîncetat intrarea în războiu pentru liberarea Ardealului.

Principalii exponenți ai voinței poporului din Vechiul Regat erau: Iancu Lahovary, Nicolae Filipescu, Nicolae Iorga, Take Ionescu, Barbu Delavrancea.

La ei s'au alăturat în curând Transilvănenii, cari au putut veni în țară, în frunte cu Octavian Goga și Precuțel Lucaciu.

Pe de altă parte numeroși ardeleni au trecut pe ascuns Carpații și s'au înrolat voluntari în armata Regatului.

Idolul maselor populare era marele patriot Nicolae Filipescu.

În una din înflăcăratele sale cuvântări, făcând aluziune la epopeea lui Mihail Viteazul, a adresat Regelui Ferdinand următoarea vigoasă imprecăziune: „Mărire ce ți-o urăm, Sire, este: Să te încoronezi în Alba Iulia sau să mori pe câmpia dela Turda”.

În August 1916 am început războiul nostru.

Armata Regatului a trecut Carpații ducând în Transilvania cu dragoste frățească torța libertății.

Se înțelege însă că nu avem să expunem aici peripecțiile războiului nostru. Trebuie să ne mărginim la obiectul comemorării de azi.

Hotărârea dela Alba Iulia s'a executat, spre plinirea dreptății și pentru fericirea neamului românesc.

Sfărșimarea parțială a acestei drepte hotărâri în 1940 a umplut inimile noastre de adâncă întristare.

Poporul român nu poate răbda această nouă robire a Transilvaniei de Nord și va lupta din toate puterile pentru liberarea acestor frați ai noștri.

Trăiască România întregită.

G. G. Mironescu
fost președinte al Consiliului

„P R O G R E S”
INDUSTRIE DE AȚA S. A. TIMIȘOARA
Spl. Tudor Vladimirescu No. 39
CAPITAL SOC. 10 MILIOANE LEI
Face parte din concernul Băncii „ALBINA” din Sibiu

TRATATIVELE DELA ARAD

Aruncând o privire retrospectivă asupra evenimentelor din Noembrie 1918, trebuie să ne oprim și la actul politic de un deosebit curaj și perspicacitate al Consiliului Național Central Român dela Arad, care prin ultimatul său din 10 Noembrie 1918 a cerut guvernului Consiliului național maghiar din Budapesta, prezidat de contele Károlyi Mihály, predarea imediată a puterii depline de guvernare asupra teritoriilor locuite de Români în Ardeal și Țara Ungurească, în 26 județe, cari urmau să fie cărmuite de un guvern român cu reședința la Sibiu.

Guvernul Károlyi a cerut telegrafic Consiliului Național Român, prin ministru naționalităților d. Jászi Oszkár, prelungirea termenului ultimatului care expira în 12 Noembrie 1918, la orele 6 d. m., cu încă 12 ore.

În dimineața de 13 Noembrie d. Jászi sosea la Arad, însoțit de o delegație numeroasă, în vederea începerii tratativelor cu delegații Consiliului Național Român.

Tratativele au început în localul Prefecturii județului, în aceeași zi. Ministrul Jászi a propus Românilor, în numele guvernului maghiar, transformarea teritoriilor din Ungaria revendicate de Români, într-o confederație de autonomii cantonale după modelul Eidgenossenschafturilor din Elveția. Le recunoștea Românilor o largă autonomie administrativă, dar cerea să se mențină integritatea de stat a Ungariei. La urmă strecura amenințarea cu bolșevismul, spunând că: „Incheierea păcii care va sosi, nu e în mâna lui Foch și a celorlalți generali, cari precum am văzut la Belgrad (Jászi fusese în delegația pentru încheierea armistițiului, condusă de Károlyi, și menționează mai târziu — în revista „Napkelet” din Cluj, nr. 23 din 1921, unde și-a publicat memoriile, — că abia s'a putut stăpâni să nu-i arunce în față generalului Franchet d'Esperey cuvintele: „Les vainqueurs sont toujours boches”). Întru nimic nu se deosebesc de războinicul Hindenburg și Ludendorff, ci republica sovietului european, consiliul muncitorilor și consiliul militar vor încheia-o. „Și tot pentru intimidare le mai amintea Românilor”, că „chiar ieri guvernul rus a acreditat ca ambasador ungar al republicei de soviete rus pe deputatul Rakovsky (bulgarul trădător, refugiat din România în Rusia), care mai bine cunoaște situația României și a Românilor din Ungaria. Acestea vor decide pacea și nu imperialismul cu sabia”. (Cfr. Ion Clopoșel, *Revoluția din 1918 și unirea Ardealului cu România*, Cluj, 1926, pp. 86-87).

Iar un alt delegat ungar, Bokányi Dezső, reprezentantul Consiliului național maghiar din Budapesta și al partidului social democrat din Ungaria, a amenințat cu Internaționala, declarând că va apăra în fața acesteia concepția d-lui Jászi.

Vasile Goldiș, în numele delegației române a declarat, că răspunsul Consiliului național român la propunerile guvernului maghiar, făcute prin d. Jászi Oszkár, se va da cu toată greutatea necesară numai după sosirea la Arad a d-lui Iuliu Maniu, a cărui venire a fost anunțată dela Viena. (I. Clopoșel, o. c., p. 87).

În dimineața zilei de 14 Noembrie 1918, cu un tren special, pus la dispoziție de autoritățile ungurești din Budapesta, d. Maniu sosea la Arad.

Fruntașii români, membri ai delegației (Ștefan Ciceo Pop, Vasile Goldiș, Aurel Vlad, Aurel Lazăr, Ioan Erdeli, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Ioan Flueraș și Gheorghe Crișan — secretar), s'au întrunit de îndată în casa lui Șt. C. Pop. „D. Maniu a aprobat toți pașii întreprinși până aci de organele oficiale ale politicii românești”. A fost redactat apoi răspunsul în forma definitivă și comunicat d-lui Jászi, în după amiaza zilei de 14 Noembrie, cu ocaziunea redeschiderii tratativelor.

Prin comunicatul său Consiliul național român respingea oferta guvernului maghiar, afirmând că: „Națiunea română pretinde cu tot dreptul independența sa deplină de stat și nu admite, ca acest drept să fie întunecat prin rezolviri provizorii, cari, pe deoparte, principalul trag la îndoială acest drept, pe de altă parte nu oferă nicio garanție, care și până la rezolvarea definitivă ar putea asigura ordinea publică, siguranța averii și a vieții pe teritoriile locuite de Români”. (Ibid. p. 89).

Între cele două principii: acela al suveranității națiunii române, preconizat de delegații consiliului național român și între sistemul cantonal elvețian, propus de guvernul maghiar, prin reprezentantul său, ministru Jászi, nu se putea construi o punte de legătură.

La întrebarea socialistului Bokányi Dezső, că pe ce bază istorică stau Români când cer cedarea ținuturilor reclamate și care este legitimitatea pretențiilor conducătorilor români?, d. Iuliu Maniu i-a răspuns, între altele, că: „Români cer recunoașterea drepturilor lor în baza faptică a existenței lor ca națiune geograficește compactă, cu tradițiuni și aspirațiuni unitare și bine precizate, dar o cer aceasta și în baza drepturilor istorice ale națiunii române, pe care nu e timpul acum să le deslășure, dar a căror existență o constată în baza tuturor declarațiunilor politice făcute din anul 1848 încoace”. I-a mai răspuns delegatului ungar, că: „Națiunea română vrea să-și înfăptuiască suveranitatea sa națională și de stat pe întreg teritoriul locuit de Români al Ardealului și al Ungariei și nu poate admite să se pună piedici acestei suveranități prin enclavele străine, meșteșugit făcute și susținute... Noi nu voim să devenim din asupritori, dar nici nu putem admite o ciungărire a teritorului românesc. Chestia e clară. Noi ca popor suveran voim să avem toate atribuțiile suveranității și în primul rând — în vederea desordinei ce se instăpânește și pe care noi o putem împiedica — puterea administrativă pe întreg teritoriul pe care-l știm a fi al nostru. E aceasta o urmare firească a dreptului de liberă dispunere, pe care guvernul unguresc pe urma lumii întregi l-a recunoscut și el. Constată însă, că reprezentantul guvernului nu înțelege așa dreptul acesta, cum îl înțelegem noi și cum îl înțelege toată lumea. Aici e deosebirea între noi, în urma căreia înțelegerea nu e cu putință”.

De încheiere i-a ripostat, că: „Crede că maghiarii fac o mare greșală istorică, dacă și în aceste momente critice, în mod strimț și egoist, se leagă de dominațiunea lor neîndreptătită, în loc să recunoască cu un gest larg greșala făcută în trecut și să dea de bună voie din mâna lor, ceea ce națiunea română cu drept cuvânt pretinde. Să nu uite națiunea maghiară că popoarele mici vecine tot-

deacuna sunt avizate unul la altul în fața popoarelor mari din vecinătate, cari, cum sunt Germanii și Rușii, abia de acum încetează să se arăte, după desrobirea lor din cătușele imperialismului, porțiunile gigantice și se vor prezenta cu adevărata lor putere". (I. Clopoțel, o. c., pp. 91-93).

Șeful delegației ungurești mai încercă cu o nouă propunere, mai largă, dar din care reiese teama unirii Românilor ardeleni cu regatul României, deoarece în punctul 7 al propunerii se menționa, că „Imperiul român provizoriu nu poate conta pe puterea militară a regelui român”.

După ce și această propunere a d-lui Jászai, făcută în ziua de 15 Noem., a fost respinsă, ministrul ungar „impacient și frângându-și mâinile” a pretins imperativ să i se spună ce vor Românilor în definitiv?

La aceasta d. Iuliu Maniu i-a răspuns cu memorabilele cuvinte: „Teljes elszakadást”, adică, desfacere completă de Ungaria.

La cruzul acestui apropo istoric, după cum relatează d. Ion Clopoțel (o. c., p. 95). „D. Jászai a înțeles în stârșit realitatea, a tăcut și și-a făcut calea întoarsă spre Budapesta”.

Dela Arad reprezentanții guvernului maghiar s'au reîntors în capitala Ungariei, unde la 16 Noembrie s'a proclamat republică în locul regatului milenar, iar d. Iuliu Maniu, după ce s'a consiliat cu fruntașii români aflați la Arad asupra modalității de organizare a adunării naționale de la Alba Iulia, din 1 Decembrie, unde urma să se decidă definitiv despărțirea Românilor din Ardeal de către Ungaria, s'a îndreptat spre casă, la Blaj.

„Sosirea la Blaj a d-lui Maniu — după cum relatează ziarul „Unirea” din 19 Noembrie 1918 — a fost o adevărată sărbătoare. Doamnele și inteligența din loc l-au întâmpinat în fața locuinței d-sale. Profesorul Precup îl salută de binevenire, iar d. Maniu răspunde într'un cald discurs de mulțumire, asigurând pe toți că va rămânea totdeauna la postul său”.

Sosit la Blaj, în ziua de 18 Noembrie, d. Maniu, în fața tuturor reprezentanților Blajului, convocați la o întrunire, a făcut un expozeu politic, în care a spus între altele:

„Primul meu drum în Ardeal a fost spre Blaj. Este și explicabil lucrul acesta, fiind eu însumi Blăjan și fiind Blajul cel mai intelectual centru al nostru, — centru de care se leagă cele mai sfinte și cele mai minunate tradiții ale neamului românesc. Am venit ca un prieten, ca un frate, care vrea să spună ce are pe inimă fraților săi, prietenilor săi.

„D-voastră sunteți în drept să pretindeți lămuriri și încurajare în lupta frumoasă ce o purtați. Noi suntem datori să vi le dăm.

„Cunoașteți tratativele urmate la Arad. Să nu credeți, că de dragul ungarilor au fost acele, nici pentru că speram ceva rezultat dela dânsii. Nu! Noi am voit ca în fața lumii întregi să facem să fie mai clară decât lumina soarelui mentalitatea celor cari cârmuesc astăzi poporul maghiar. Să vadă toți până unde merge sinceritatea democrației maghiare, care având buzele unse cu miere, ne oferă un grăunte de autonomie, păzit de balonete ungurești. Să știe și Wilson cum înțeleg domnii aceștia principiul de liberă dispunere a popoarelor.

„Lucrul acesta ni-a succes peste așteptare.

„Da, pentru că unгурul n'a fost cumițit nici printr'un războiu pierdut, el și astăzi își păstrează firea turanică, cristalizată în două vorbe ungurești: nem engedem (nu o permiț).

„Ce privește situația strategică, să zic așa, a politicii noastre, eu pot să vă spun, că noi avem să aducem ferbinte mulțumită lui Dumnezeu, care a binecuvântat cu amândouă mâinile poporul nostru: astăzi toate neamurile lumii, toți factorii competenți ai popoarelor sunt cei mai aprigi apărători ai idealurilor noastre.

„Sunt lucruri, cari se pot spune, sunt însă și lucruri cari, azi încă, au menirea să nu fie istorisite nici chiar prietenilor celor mai sinceri.

„Nu se cuvine însă, ca un popor de milioane să aștepte cu brațele în sân înfruptarea idealurilor sale, de aceea noi trebuie să lucrăm încă, și din greu, ca să ne prezentăm cu demnitate în areopagul popoarelor lumii. Trebuie să păzim cu sfințenie disciplina și buna rânduială și să smulgem prin purtare noastră corectă admirația lumii.

„C. N. C. R. (Consiliul Național Central Român) a decretat convocarea cât mai în grabă a unei impozante adunări naționale la Alba-Iulia. Ghiciți, desigur, de ce acolo. Lucrați din răspuseri, ca adunarea aceasta să fie vrednică de neamul românesc”.

Am reprodus în întregime schița expozeului făcut de d. Iuliu Maniu la Blaj, așa cum l-a redat Dr. I. C. (Dr. Ioan Coltor) în coloanele ziarului „Unirea”, nr. de propagandă 7, din 20 Noembrie 1918.

Sosirea d-lui Iuliu Maniu a fost un moment de relevare sufletească pentru toți blăjenii.

„Unirea” din 20 Noem. 1918, îi binevenea sosirea printr'un articol de fond, din care desprindem următoarele:

„Nepotul lui Bămuțiu sosește în clipa cea mai potrivită, ca entuziasmul și începutul organizării noastre să-l potenteze și să-l dirijeze spre ținta ideală, asupra căreia nu mai șovăește nimeni, din cele patru milioane de Români, dela Carpați până la Tisa.

„De numele D-sale se leagă opera de regenerare națională a Blajului mai recent, începând cu neuitatele campanii electorale — indiferent că s'au terminat cu biruință, sau cu înfrângere — până la acele memorabile discursuri parlamentare, în cari s'au evidențiat și în fața străinătății, abilitatea și înaltele lui calități de politician.

„Azi cadrele activității D-sale și ale tuturor s'au prăbușit și contemplând ruinele ei, ne convingem din ce în ce mai mult, că linia de conduită ce am urmat-o în trecut este cea adevărată — singura adevărată — și că nu trebuie să ne abatem dela ea, nici pe o clipă”.

Salutând cu dragoste pe d. Maniu în mijlocul blăjenilor, „ca pe unul dintre cei mai distinși lăi ai neamului”, articolul închea cu urarea: Dumnezeu să-i dea tărie, ca să-și poată îndeplini până în sfârșit „datoria” — vorba d-sale — în aceste zile istorice, când a răsărit deja dumnezeescul soare peste o lume și viață nouă!...”

Dr. Coriolan Suciu

Directorul liceului „Vasile cel Mare” Blaj

Acum douăzeci de ani

Revista „Societatea de Măine“ a luat ființă într-o atmosferă nu tocmai prielnică, dată fiind, pe de o parte, subjugarea cetitorului de către ziarul politic, iar, pe de altă parte, orientarea nouă a acestei publicații. Publicul ardelențean concentrat la Cluj sta prins între sfzile de partid și aproape numai sub acest unghiu de vedere valorifica el o foaie. Gândirea a trebuit să se mute la București pentru a deveni organul unei noi generații literare.

Și iată că dela început tânărul întemeietor al „Societății de Măine“, tineretul care se grupează s'o sprijine primește ajutorul a două figuri care într'un anumit sens îi vor trasa drumul ce ea avea să urmeze două decenii.

Venia, în primul rând, proeminenta personalitate a lui Vasile Goldiș, care, descinzând din lumea politică în mijlocul unor incipienți publiciști, spulbera neîncrederea și indiferența cercurilor de partid față de încercarea lor. Gestul său însă căpăta un amplu înțeles pentru cine știe că bătrânul luptător dela Arad fusese permanent un pasionat amator de studii sociologice.

Apoi cobora în redacția revistei de pe catedra universitară Gh. Bogdan-Duică, al cărui scris fusese toată viața un cult ridicat documentului, în cât nu încăpea nici o afirmație fără dovada sigură a faptului verificat.

Preocuparea sociologică și colectarea de material documentar erau cele două trăsături care situează revista aparte de toate celelalte publicații ardelențești ale vremii. Ardealul, pe atunci mai mult câmp de investigații pentru foile de partid, a putut fi trecut astfel în revistă, an de an, sub aspectele vieții sociale, oferind tinerilor colaboratori un interes inedit.

O țară de curând desorbită, ascunsă în multe privințe, ce altceva putea să fie pentru un mănunchiu de condee desinteresate, decât obiectul unui inventariu sub toate fețele vieții locale.

Colecția stă măturie cât a contribuit această revistă la cunoașterea mai adâncă a Ardealului.

Poate cineva să-i reproșeze lipsa unei direcții sistematice, urmărirea unui sistem cu nimicirea concurențelor.

Dar noi suntem un neam de oameni cu simț real și rădem de teoreticianii în vânt. Ce preț are pentru mersul culturii românești tratatele de economie sau de sociologie care nu se apleacă pe realitățile noastre?

Tăiată, dar, pe măsura noastră modestă, această revistă nu s'a mărginit însă ca să înregistreze faptele fără a le căuta un tâlc durabil.

Cu două decenii în urmă ea a căutat să desprindă din întâmplările omențești sensul social, acel sens pe care se pune tot mai apăsător accentul în ultimul timp.

Dacă n'ar avea în vedere decât socialul și Ardealul întreg, și ea are să slujească mai departe un întreg program.

Radu Dragnea

„ALBINA“ INSTITUT DE CREDIT ȘI DE ECONOMII SIBIU

Fondat în anul 1872 — Registrului soc. bancare Nr. 1/1934

SUCURSALE:

BRAȘOV, BUCUREȘTI, CLUJ, LUGOJ, MEDIAȘ, TÂRGU
MUREȘ, TÂRNĂVENI ȘI TIMIȘOARA

Capital deplin vărsat	Lei 150.000.000
Fonduri de rezervă	„ 83.800.000
Depuneri spre fructificare pe livrete, în cont-curent și creditori la 30 Septembrie 1943	„ 1.609.402.000
Active la 30, Septembrie 1943	„ 2.504.979.000

CEL MAI VECHIU INSTITUT DE CREDIT DIN ÎNTREAGA ROMÂNIE

Face tot felul de operațiuni de bancă

Correspondenți în întreaga țară și în străinătate

Unitatea pământului și a poporului român

Astăzi problema unității unui stat sau a unui popor nu se mai poate pune fără să se țină seama de cel mai de seamă factor constituant al statului sau al poporului respectiv, de factorul etnic. Pe lângă ceilalți factori esențiali unei unități bine încheiate, factorul geografic, istoric și economic, factorul etnic este acela care dă viață statului, constituind, împreună cu factorul geografic, acel element geo-politic care stă la baza oricărei alcătuirii umane. Căci dacă geograficul este un element static, etnicul este elementul dinamic.

În ce privește pământul și poporul român, acești doi factori se îmbină în modul cel mai perfect, dând aceea admirabilă unitate geo-politică a României Mari. Din analiza acestor doi factori, la care se adaugă, completându-i în mod natural, factorul economic, ori ce om de bună credință se va convinge că unitatea poporului și a pământului român nu este rezultatul unor tratate de pace, cum vreau să o înfățișeze unii oameni căutând să servească anumite scopuri politice.

✱

După cum este și natural, acela care vrea să înfățișeze unitatea românească trebuie să înceapă cu înfățișarea unității geografice a spațiului românesc, înainte de a înfățișa aceeași problemă așa cum s'a dezvoltat ea în decursul veacurilor. De aceea și ultimii doi autori în operele lor au înfățișat acest spațiu, unul sub forma icoanei pământului românesc, iar celălalt sub forma spațiului și a sensului unității românești. Și învățații români nu s'au izbit de dificultăți în prezentarea acestei probleme, după cum nu se va izbi niciun alt cercetător obiectiv, deoarece forma aproape rotundă a teritoriului românesc, cuprins într'un cadru aproape ideal, după expresiunea învățatului francez Em. de Martonne, era în vechime și este și azi cu atât mai reală cu cât era și este locuită de o masă etnică omogenă, despre care — despre strămoșii Românilor — Herodot spunea că era cea mai numeroasă din Europa, singura ce se putea compara cu cea a Indienilor și care, după constatările celui mai bun cunoscător al antropologiei acestor regiuni, prof. Eugen Pittard, n'ar fi de cât urmașa vechilor locuitori din epoca pietrii cioplite, urmele cărora s'au găsit în Moldova. Vechimea și continuitatea unei populațiuni duse în tot cuprinsul acestui teritoriu apare și mai naturală, dacă ne gândim la condițiunile de viață oferite de natura locului. Dunărea se revărsa în fiecare an, lăsând cantități mari de pește în bălți și lacuri; câmpiile erau și sunt foarte mănoase; colinele și munții furnizau și furnizează pășunat, lemne și vânat. De aceea prof. Lupaș afirmă pe drept că România este un dar al Carpaților și al Dunării. Această masă omogenă de oameni, care în sec. V, a. Chr., pe când Românii nu-și fondaseră încă Republica pe malul Tibrului, îndrăznea să se opună înaintării celui mai mare monarh al vremii, lui Darius Hystaspe, iar în sec. I, a. Chr., după spusele lui Strabo, puteau ridica o armată de 200.000 de oameni, așa dar o populație de peste 2 milioane, s'a contopit cu teritoriul dintre granițele lui naturale din cele mai vechi timpuri, încât pământul și poporul constituie împreună un tot organic atât de armonios încât puține exemple i se pot asemăna.

Între aceste frontiere, poporul geto-dac, muncitor și cu forme de viață superioară, își organizase un stat puternic, cu o bază etnică omogenă, cu tradițiuni istorice seculare, cu o structură socială și economică bine definită, cu o cultură înaintată, influențată de cea celtică și apoi, cu aproape două secole înainte de Traian, de

cea romană. Există la Nordul Dunării un popor conștient de valoarea sa reală, care rezistă Românilor aproape două secole (sec. I a. Chr. — sec. II a. Chr.), dela Buerbista până la Decebal.

Înfățișarea frontierelor Daciei Traiane, înăuntrul cărora s'a format poporul român, este necesară. Geograful Ptolomeu, care-și scria opera, circa patru decenii după expediția lui Traian, fixează ca granițe ale Daciei Traiane, spre Apus Tisa, spre Nord munții Carpați, spre Sud Dunărea, iar spre Răsărit fluviul Hierosos — Siretul, — închizând între confiniile acestea Banatul, întreagă Transilvania, Oltenia, Muntenia și Moldova până la Siret. Dar teritoriul dintre Siret și Nistru, după același geograf, nu era străin de imperiul roman, ci încadrat în altă provincie — Moesia Inferior. Fapt sigur este, că această regiune era pusă sub supravegherea detașamentelor militare de trupe auxiliare din legio V Macedonica, mai apoi din I Italica, ce staționau la Bărboși și mai sus la Poiana. În felul acesta noua stăpânire romană și-a suprapus frontariile peste cele dace. În aceste granițe, îndată după încetarea războaielor de cucerire, Românii exercitau influența lor, influențați la rândul lor de către Dacii rămași. Astfel un nou popor se naște, poporul român, împreună cu o nouă cultură: romanismul dunărean. În felul acesta vechiul substrat daco-roman, prin descendenții lor, Românii, stăpânesc și azi, după cum o dovedesc hărțile etnografice, teritoriul vechii Dacii, așa cum era în timpul lui Buerbista, Decebal și Traian.

Acest teritoriu de formare și viețuire a poporului român, cu o suprafață de circa 300.000 km. p. se prezintă ca o unitate bine definită între Dunăre, Mare, Nistru și Tisa. În mijlocul lui se înalță lanțul carpatic — *corona montium* — care formează osia pământului românesc, coloana vertebrală a corpului național, înconjurat de toate părțile, ca de niște contraforți, de subcarpați, la marginea cărora se găsește zona colinelor, pentru a sfârși în cele trei fronturi: la Răsărit frontul moldovean cu câmpia Basarabiei, la Sud cel muntean cu câmpia Bărăganului, cu Dobrogea și Marea Neagră și spre Apus frontul transilvan cu podișul și câmpia Tisei.

Așezarea poporului român la frontiera răsăriteană a Europei a fost un fapt hotărâtor. Nistrul a despărțit și desparte nu numai două țări, două continente, ci și două feluri de gândire și de simțire. În timpurile vechi pe malul drept al Nistrului era puternica civilizațiune și cultură a Romei, plantată peste cea nu mai puțin importantă a Dacilor, în timp ce pe malul stâng al fluviului era cea scitică. În evul mediu, pe malul drept erau Românii, strănepoții Daco-Romanilor, pe celălalt, popoarele uralo-altaice. Începând cu primul veac creștin, Daco-romanii și apoi Românii, datorită pozițiunii geografice a României la încrucișarea drumurilor din Sud-Estul european, în calea migrațiunilor barbare, „în calea răutăților”, cum spunea cronicarul Grigore Ureche, au constituit bastionul civilizațiunii mediteraniene sau occidentale. Născuți chiar cu acest destin, dintr'o „Romania” de frontieră, Românii au promovat și sporit opera Romei, străjuind civilizațiunea europeană.

În aceste împrejurări și pe această arie unitară s'a dezvoltat poporul român tot așa de unitar. Istoria lui e în strânsă legătură cu Carpații și depresiunile ce-i înconjoară, „*Daci inhaerent montibus*”, cum se exprimau vechii autori, pentruca în timpul invaziunilor barbare, urmașii lor să-și găsească, tot aici, un adăpost mai sigur. Însăși întemeierea Principatelor Române în strânsă legătură cu muntele, dela care derivă chiar numele Munte-

niei și al locuitorilor ei. Cine domină muntele, este un fapt natural să domine și regiunile înconjurătoare, iar văile râurilor să-i indice drumul spre ieșirea la larg, până la granițele naturale unde s'a plămădit neamul. În aceste granițe naturale, cu relief și bogății diverse, era explicabil să fie diverse și ocupațiunile și preocupările poporului. Cea mai importantă a fost agricultura pe care i-o oferea câmpia, colina și valea; apoi păstoritul înflorit în regiunea muntoasă, viticultura și pomăritul în regiunea dealurilor și a colinelor, pescuitul ce i-l ofereau deosebitele lacuri și râuri și, în sfârșit, extragerea bogățiilor subsolului, de care sunt plini munții și colinele lării.

Pe această arie și în acest mod, Românii și-au conservat limba „de o minunată unitate”, după cum se exprimă filologul Sextil Pușcariu și după cum o dovedesc hărțile Atlasului Lingvistic Român și au rămas ca Români, cu toate calamitățile ce au trecut peste ei. După cum pen-

tru Italiani „România” era teritoriul neocupat de Goți sau de Longobarzi și cum pentru cruciați, musulmani și apoi pentru bizantini, imperiul de răsărit era o „România”, tot astfel și pentru Români dinlăuntrul granițelor firești -- Dunărea, Nistru și Tisa -- pământul în care s'au născut și s'au dezvoltat era o „România”, stăpânită de un „Dominus”. Pe această arie s'a născut și s'a dezvoltat poporul român „cel mai rezistent popor din lume”, cum îl caracterizează învățatul german Albrecht Wirth, care-l aseamănă cu unele izvoare din munții Jura și Karst, izvoare care curg o distanță pe sub pământ pentru a ieși apoi din nou la lumină și a nu mai dispărea niciodată. Astfel mediul geografic explică în deajuns formarea poporului român, iar configurațiunea orografică, conservarea lui în epocile critice, contopindu-se într'un tot organic țara și poporul, pământul și sufletul românesc, după expresiunea profesorului Ioan Lupăș.

Dr. Ștefan Pascu

De Sfintele Sărbători

CETIND DIN SFÂNTA SCRIPTURĂ...

„Și a născut pe fiul său... și l-a înfășat și l-a culcat în iesle, pentrucă nu aveau loc în casa de caspeți. Și erau niște păstori în partea aceea... Și iată un înger al Domnului a stătut înaintea lor și slava Domnului a strălucit împrejurul lor... Și deodată s'a văzut împreună cu îngerul multime de oaste cerească, laudând pe Dumnezeu și zicând:

„Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bună voire” (Luca c. 2).

Cerul explică pământului rostul minunii din peștera Vifleemului.

Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu.

Pe pământ pace.

Intre oameni bună voire.

Iată mesajul dăvin cu cele trei puncte esențiale ale creștinismului!

Ce vrea anume?

Intâi. Viața noastră să aibă un centru de gravitate, cum planetele își au soarele lor.

Al doilea. Prin puterea atracțiunii universale din lumea sufletelor, prin puterea iubirii să realizăm pacea.

Și ca o consecință, privind numai pe oameni: să introducem drept lege pentru regularea tuturor raporturilor zilnice *bună voire* — nu *bună învoire* — a unuia față de altul.

Pentru aceasta s'a coborât din majestatea Sa divină, s'a micșorat pe Sine și s'a unit cu neputincioasa fire omenească Domnul Isus Cristos: să ne învețe prin cuvânt și faptă după puterea priceperii noastre ce așteaptă cerul dela noi. Iar îngerii, vestind minunea celor curați cu inima, nu arată numai Cine s'a născut în peșteră, negăsind loc în casă, fiindcă nu era nici în suflète, și nici numai ce va face El pe pământ, ci schițează însuși rostul creștinismului și programul de lucru al Bisericii și al fiecărui fiu al ei.

Ne-am dat și ne dăm oare seama de aceasta? Ne-am gândit vreodată ce lucru mare ni se cere? Acționat-am și acționăm în consecință?

Cum a pierdut omul curățenia inimii, perfecțiunea morală, „frumusețea cea dintâi”? Prin ce a stricat și întunecat într'insul „chipul lui Dumnezeu”?

Cu voia lui s'a făcut fiu pierdut, pribegind prin țări străine, rupând astfel legătura cu Tatăl său, cu casa Părintelui său. Tâind firele cu cerul, mai poate cunoaște voia Lui, slava Lui? Mai poate ști să-i dea mărire după cuviință, cum se dă întru cei de sus?

Sătul de „tiranăia” cerului, omul a căutat alt stăpân, alt centru de gravitate. S'a ales pe sine cu slăbiciunile lui. Vrând să fie „ca niște dumnezei” și-a împăganit viața, distrugând armonia și pacea și îmbătându-se cu iluzia, că este creatorul, măsura și aducătorul fericirii proprii și a întregului univers. Repede a simțit și l-a ajuns însă foamea și setea paradisiului pierdut. Dar n'a mai avut puteri să se ridice și n'a mai fost în stare să afle calea întoarcerii la casa părintească.

— Am pierdut cerul și nu-l mai caut. În mine nu mai am încredere. Răzima-mă-voiu pe pământul care mă susține și mă hrănește. El e părintele meu!

Descurajat de propria-i neputință și părăsindu-se pe sine, face din pământ razim și scop și stăpân, robindu-i-se cu totul. Il întoarce, îl răstoarnă, îl frământă, îl disecă, îl analizează, îl împarte, îl desparte, îl ia dela unul și-l dă altuia, îl ia dela toți ca să nu mai fie al nimănui, amestându-se astfel că este al tuturor (nu al lui Dumnezeu!) și-l scobesc până în măruntaie! Sămănând semințe omenești nădăjduiește să rodească fericirea, și s'a pomenit secerând desiluzii și nemulțumirea cea mai amară.

Un pas încă până la o nouă răscruce, până la o nouă „concepție de viață” care ne va trâmbița până la asurzire: nu vă mai încredeți în nimic, nu vă mai răzimați nici pe cer, că l-am deșertat de cuprins, nici pe voi înșivă, că sunteți neputincioși, nici pe pământ, că vă minte și nu vă asigură fericirea; răzimați-vă pe... nimic, ca să trăim fără grije, fără preocupări, fără țel, fără a ne ținea legați de ceva... ca animalele, mulțămindu-ne cu o viziune și cu ceva la stomac.

Omul a schimbat pe Părintele său cu diverși idoli mincinoși, iscodiți de el, cari au devenit tiranii lui cei mai chinuitori.

Dar din adâncimile cele mai profunde ale nefericirii se va ridica pururea o privire și un glas căutând cerul și o picătură din marea milostenie a lui Dumnezeu,

cum caută orice plantă bobul de rouă și soarele... spre care se înalță clipă de clipă încă de când începe a miji sub brazdă!

Sfârticând-o în bucăți, bucățile în atomi, atomii în elementele componente și descifrând cu ajutorul minții — pe care nu noi ne-am dat-o, — raporturile lor intime, ni se spune, că am desputat natura de mister. Cea mai mare cucerire a omului: nu mai e mister!

Dar ce e pământul pe care-l analizezi, ce e fierul, oxigenul, hidrogenul, electricitatea, pe cari le-ai descoperit că există? Ce, e mintea cu care te fâleşti? Nu mai e mister? Descopere-l iarăși ca să fie bine pe pământ!

Căci altcum ce mai poate pune frâu râului? Ce mai poate pune capăt alunecării în prăpastie? Pacea pământului — alungarea râului din lume! Nu poate fi asigurată decât prin protecția cerului.

Pacea e rod al iubirii.

Iubirea a clădit lumea și tot ce cuprinde ea. Și tot iubirea ține lumea laolaltă, întocmai cum atracțiunea universală face să nu se prăbușească în neant mulțimea astrelor cari aleargă în imensitatea „cerului“. Fericită este inima care înțelege ce este această iubire; care știe că Dumnezeu este iubire (I. Ioan 4, 16). Cel ce o are, va ști pururea cum să dea mărire lui Dumnezeu împreună cu cei de sus.

Ea știe, că este, trebuie să fie un principiu al existenței; că apropiindu-ne de natură, despuind-o de misterul ei, n'avem dreptul s'o denaturăm, transformând-o într-o arenă cu fiare sălbatice, gata să se sfâșie la fiecare pas; că armonia lumii stă la temelia planului de zidire a ei și că armonizarea noastră și a tuturor celor pământești cu cele cerești, cu întreaga existență, e ținta și rostul ființării noastre pe lume; și e act al priceperii și voinții noastre.

Buna voire a oamenilor unii către alții e o mlădiță a păcii generale.

Când iubirea lui Dumnezeu, dovedită prin iubirea către oameni, ne va călăuzii pașii și lucrul nostru, și fiara din noi și fiarele lumii se îmblânzesc și pământul devine raiu. Omul mai poate fi fără bună voire față de semenul său?

Având pe Dumnezeu drept centru de gravitațiune al vieții noastre, cultivăm pacea și buna voire.

Pacea și buna voire se lucrează dinlăuntru în afară. Pacea care nu răsare și nu crește din inima noastră sub dogoarea binefăcătoare a soarelui iubirii va fi pururea un act de silă sau „un petec de hârtie“ care poate fi rupt de orice aventurier doritor să intre în istorie. Adevărata pace dinlăuntru are să se reverse mai întâi în casa ta, asupra soției, copiilor și angajaților tăi, provocând și la ei râuri de pace, și numai apoi în casa vecinului în satul și țara ta și încetul cu încetul în largul lumii lui Dumnezeu.

Pentru asemenea pace și bună voire trebuie crescută omenimea. Ce operă uriașe ni se cere! Când ne apucăm de ea?

Iată la ce ne-au chemat îngerii în noaptea cea sfântă cu îndemnul de a da: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pământ pace și între oameni bună voire!“ Iată la ce ne îndeamnă mereu Biserica și adevărații ei slujitori! Iată pentru ce fel de meditație s'a rânduit și popasul cel luminos al sfințelor sărbători!

Căutând să păstrăm pururea o inimă curată, singura în stare să ne arate pe Dumnezeu și iubirea Lui, vom simți împrejurul nostru slava pe care păstorii Viflee-mului au văzut-o aievea.

Și mai mult. Ne va răsări și nouă o stea călăuzitoare pe drumul adevăratei vieți și fericiri și ne vom asigura un criteriu just de apreciere a valorilor permanente în slujba sufletului și a păcii univesale.

Gheorghe Maior

Intâlnire în toamnă

A mai căzut o stea în seara de-acum
Și'n serile culcate peste ulmii din margine de drum.
Undeva, poate s'a stîns un svon al amintirii...
E toamnă'n lîvezi și totuși trandafirii
Urzesc târziu printre petunii, primăvară.
Septembre, în mână cu lumină de ceară,
Ne-arată cărările însingurării din vară.

În urma noastră mai e cineva, dar n'aud,
Peste părul tău simt cerul ud
Și mâna care mâine ne-o deschide zările.
E seara în care uităm plecările,
Anii, oamenii și depărtările.
Uităm și ceasul care ne-a rămas,
Ca o trântură din marele popas.
Uităm cuvintele pe buze și'n noi,
Ne pierdem tăcuți sub cerul cu ploii
Și cu lumină ce rîd în ape,
Uităm că'n sânge, de-aproape
Așteptăm o Fată Morgană
Să ne lege'n lumină începutul de rând.

Urcă în noi, tăcuți, grei pașii firii...
Septembre-i în lîvezi și totuși trandafirii,
Urzesc târziu printre petunii, primăvară.

IOSIF MORUȚAN

Sapa cu vîntul de aur

Murind bătrînul, fiii au căutat comoara
Săpînd moșia n'reagă pe care le-a lăsat-o.
Cînd, după multă trudă, feciorii au aflat-o
În sapa lor cu vîntul de aur, suntoara
Mai mică, săpălugă, o întrebă îndată:
— Dar unde-i vîntul de-aur? Tu ești din fier curat!
— O, sora mea, țărînul zicînd așa, arată
Că pe cel harnic sapa îl face om bogat.
De-aș fi de aur, soro, n'aș fi lolositoare,
Ci aș zăcea'n lingouri, prin beciuri, la răcoare!

Adaptare după Pascoli de:
RADU MEHEDIŢI

NOAPTEA ÎN SAT

Ascuns în neguri albe, ascuns în neguri reci
Adoarme satul 'n valea căruntelor poteci
Pe ulițele goale, lăcute și pustii
Așterne vremea 'n taină troiene argintii.

Fântânile răslețe închiagă nori de scrum
Nu-i nimenea pe stradă, nu-i nimenea pe drum.
Cuprins de spaîmă un câine mai rupe din pustiu
Incremenit deaseară sub cerul cenușiu.

Și doarme satul! doarme, ca un străvechiu mormînt
În sarbăda suflare a undelor de vînt.

HOREA LUPU

Statistica și „Societatea de Mâine“

Statistica are o mare, o hotărîtoare importanță în viața unui stat. Prin ea se cunosc în toate încheieturile, realitățile multiple ale vieții publice. Sunt state în care statistica joacă un mare rol. Nimic nu se face fără o consultare temeinică a cifrelor statistice. Sunt, în schimb, altele în cari statistica a fost complet ignorată. Au ignorat-o atât în opera de legiferare cât și în directivarea diferitelor rezorturi ale vieții administrative. Aceste state sunt clasate, c'o apreciere pejorativă, ca state astatistice, inferioare ca organizație și ca principii conducătoare.

Un astfel de stat a fost și România multă vreme. România mică a avut o statistică demografică veche, făcută cu lacune și greșeli. România Mare a rămas fără o statistică precisă și reală până în anul 1930. Atunci i s'a dat prima statistică lucrată temeinic, care a îmbrățișat toate resorturile vieții noastre publice, o adevărată cap de operă. De aici încôace putem spune, cu mândrie, că suntem un stat statistic.

Recensământul din 1930, cu cele 9 volume apărute până acum, stă ca metode, ca procedee de execuție pe teren, alături de oricărei statistici moderne. Dela 1930 încôace se poate urmări, an de an, creșterea procentuală a situației noastre demografice. E o bază solidă de pornire, de sigură orientare în complexul de probleme sociale și economice. E cel mai prețios ghid în opera de legiferare și de reforme constructive.

Avem, fără îndoială, o statistică ce ne face cinste. Dar atâta numai nu ajunge. Nu ajunge numai ca să putem arăta străinilor cele 10 volume masive, pentru ca să putem spune că s'a făcut totul în direcția aceasta.

Intrebarea e: în ce măsură publicul nostru cunoaște și folosește această lucrare statistică? Are oare publicul nostru cunoștință de rolul și de importanța statisticii în viața publică a statului nostru? Durere, publicul nostru, ba chiar și funcționările, nu dă o importanță cifrelor statistice. Statisticile de birou sunt făcute c'o superficialitate condamabilă.

O cifră trebuie să acopere o realitate, precis și neîndoelnic. Ea trebuie să vie la urmă, după o cercetare minuțioasă și după o coborîne personală pe teren. Statisticianul nu trebuie să privească cifra de a gata, din informații indirecte, ori din combinații aproximative. Pândarul satului, moașa ori ciurdarul vor fi ei oameni de treabă, dar a face o statistică a comunei pe baza spuselor lor, e o mare, o neiertată greșală, care poate avea, în anumite împrejurări, urmări grave pentru situația generală a țării. Birourile noastre abundă în statistici superficiale și incorecte.

Funcționarul nostru ca și publicul, nu e pătruns de importanța statisticii. Nu e trecut în conștiința lui rolul cifrelor în administrarea bunurilor încredințate lui. Publicului nostru îi lipsește din educația civică simțul responsabilității. Nu-l are pe acesta, dar nu are nici simțul realităților. Acestea au, cu cifra statistică, o congruență indispensabilă. Ambele sunt într'o legătură aproape organică. Ele nu trebuie să se suprapună, ci să se juxtapună. Ele trebuie să fie ca două surori gemene.

Poate avea oare simțul statistic al realităților cel ce nu are simțul responsabilității? Nu-l poate avea. Acestea sunt într'o strânsă concordanță. A da publicului nostru aceste simțuri e o complectare absolut necesară a educației lui civice. Școala și publicistica au datorat s'o facă. Dar, durere, nu au făcut-o în măsura trebuitoare. Școala a neglijat-o total. În publicistică găsim un număr foarte redus de publicații cari și-au luat în programul lor studierea problemelor noastre social-economice pe bază de anchete socio-grafice, temelia cărora e cifra statistică. Intre aceste publicații locul de frunte îl ocupă „Societatea de Mâine“. Ea a avut, dar numai pe plan secundar, și preocupări de estetică și cultură, căci preocupările dominante au fost cele din domeniul sociologiei. La studierea acestora a procedat temeinic și cu metode științifice stabilite. Așa a procedat, bunăoară, la studierea mult discutatei probleme a Moșilor. Anchetatorul, înarmat cu un chestionar minuțios, a plecat pe teren, în țara Moșilor. Aproape trei săptămâni a bătut cu piciorul întregă regiunea ce forma obiectul anchetei sale sociografice. În lumina cifrelor date de către omul de acolo și de către intelectualii localnici a cunoscut realitățile vieții de acolo. Cifra l-a dus în inima acestor realități. Intemeiat pe ea, pe cifra statistică, ca pe un sfetnic veridic, a tras singura concluzie ce se impunea: colonizarea Moșilor, ca singura cale de salvare a pădurilor și a omului.

Aceeaș cale de anchetare personală pe teren s'a urmat în toate problemele social-economice. Cel mai neobosit anchetator a fost însuși directorul acestei reviste. În curs de 20 ani, dânsul a abordat o mulțime de probleme, una mai importantă decât cealaltă. A avut în această operă deschizătoare de noi orientări în viața noastră publică, mulți colaboratori. Puțini la început, numărul lor s'a sporit în cursul vremii. S'a pus baza prin aceste anchetări sociografice aici la noi în Ardeal, unei nepretențioase școli sociologice. Era vorba, într'o vreme, chiar de înființarea unei societăți sociologice românești. Ideea, în urma unor devieri nedorite, a rămas fără faptă. Revista însă, cu toate greutatețile din ultimii ani, își urmează drumul, stăruiitor și neabătut. Noi probleme ridică și cere soluții dela cei ce se interesează. Durere, numărul celor ce răspund anchetelor puse e mic de tot. Vor fi ele de vină, într'o mare măsură, vremile grele prin cari trecem. Dar o mare vină e și în noi, în intelectualii noștri. Ne lipsește, între multe altele și simțul perspectivei. Prinși în cleștele de fier al zilei de astăzi, uităm cu totul de ziua de mâine. Și ziua de mâine își are imensele ei probleme. Dacă nu se pot indica căile de rezolvare, care sunt o taină a viitorului, se pot lua în studiu aceste probleme sub diferitele lor aspecte ale împrejurărilor actuale. Aici revine marele rol al anchetelor socio-grafice.

Problema bio-politică pusă spre anchetare în ultimul număr, arată că revista ține să urmeze credincioasă linia ei de conduită inițială, de a ridica și de a pune în discuție, pe baze de serioase anchete socio-grafice, toate problemele mari ale neamului nostru. Așa a făcut până acum. Așa va trebui să facă de aici încolo. Mai ales de aici încolo, când se vor ridica la orizontul vieții noastre uriașe probleme de existență ca neam și ca stat.

Petru Suciu

Rugăciune la Alba Iulia 1943

rostită de vicarul Eparhiei Clujului, Vadului și Feleacului

„Doamne Dumnezeu nostru, cea ce pui la grele încercări pe cei ce îți iubești, auzi-ne pe noi smeriți Tăi fii, cari prin ingenunchiere și frângerea inimii, îți aducem primosul rugăciunilor noastre pe cari le înălțăm într-o mare durere, dar și creștinească nădejde la Tronul Măririi Tale.

Rătăcit-am dela calea adevărului și robia noastră a fost lungă și amară, pe pământul, ce l-ai dat părinților noștri, spre a-l stropi cu sudori și cu sânge, pentru ca să-și poată mânca cu lacrimi pâinea cea de toate zilele.

Dar Tu Doamne într-o dreptate Ta, ai cutremurat pământul prin războiu și din învălmășeala de sânge ai făcut să răsară Neamului nostru raza dreptății acum 25 de ani, când cu mâna Ta cea nevăzută ai cărmuit drumul fruntașilor noștri spre Alba-Iulia, spre cetatea marilor noastre dureri și nădejdi, unde pare că mai trosneau încă sub roata călăului oasele și se mai auzeau infundatele vaete ale eroilor-mucenici: Horia, Cloșca și Crișan precum și protestul eroului Avram Iancu pentru umilirea și palmele ce i s-au dat. Și aici ai topit sufletele fiilor Neamului Românesc în cea mai măreață și mai înălțătoare Adunare, ca de pe acele plaiuri istorice, să izbucnească din sutele de mii de piepturi românești, hotărârea neclintită a unirii noastre la sânul patriei mame, plămădind aici România Mare.

În semn de recunoștință, Neamul nostru, potrivit strămoșeștilor noastre obiceiuri, a înălțat acest sfânt lăcaș de încoronare a primului Rege al tuturor Românilor, Ferdinand I cel loial și a neuitatei Regine Maria, Mama răniților și năpăstuiților.

Dar, Doamne, scurtă a fost postata bucuriei noastre, pentru ca de trei ani încoace sufletul nostru să fie din nou sguduit de cea mai cruntă durere a despărțirii fraților noștri prin granițe nefirești și a robiei întunecate, ce ne-a cuprins și — în parte — ne mai stăpânește.

Intristat este sufletul nostru până la moarte de negura nedreptăților și de amarul durerilor, ce trebuie să înfruntăm în sfârtecata noastră țară.

Nu plângem însă ca cei ce nu au nădejde, ci mai vartos răscolind bezna vremilor apuse, din care ne apar pildele neîntrecutului eroism al înaintașilor noștri, impletim în ziua de azi cununa recunoștinței noastre și ne rugăm Ție Dumnezeului Duhului și a tot trupul, care ai călcat moartea și pe diavolul ai surpat și ai dăruit viață lumii Tale, fă odihnă sufletelor adormiților cititori ai unirii: Mihai Viteazul, Horia, Cloșca și Crișan, Avram Iancu, Mitropolitul Andrei Șaguna, Regele Ferdinand I, Regina Maria, Miron Patriarhul României, Episcopul Ioan Papp al Aradului, Gheorghe Pop de Băsești, Vasile Lucaci, Vasile Goldiș, Ștefan Ciceo Pop, Teodor Mihali, Octavian Goga, Valeriu Braniște, Aurel Lazăr, Ioan I. C. Brătianu, Victor Bontescu, Ioan Arion și tuturor fiilor Neamului morți într-o nădejdea învierii noastre și a vieții de veci.

Ascultă Doamne smerita rugăciune a tuturor năpăstuiților și desrădăcinaților fii ai Neamului nostru, cari de trei ani încoace, isgoniți dela vetrele și căminele lor, au luat drumul pribegirii și cutremurați de amarele dureri, ce le sângerează sufletele, se roagă simbolic prin rosul smereniei mele, în acest sfânt lăcaș al mândriei noastre naționale și nu ne da pierii până în sfârșit. Ceartă-ne Doamne cu bunătate părintească și ne căleşte sufletele la focul dragostei de neam, de lege și de dreptate. Fă ca suferința noastră să rodească bucuria rătăcirii clipelor de înălțare așa cum s-au smuls din toropeala umilirilor bravii noștri ostași, cari cu sânge și foc scriu cele mai glorioase pagini ale istoriei noastre și stărnesc admirația lumii întregi în luptele de desrobire a credinței, a altarelor și a drepturilor noastre.

Primește Doamne această rugăciune, ce-ți aducem din piepturile zdrobite de durerea clipelor ce trăim noi frații ruși în două și dă tărie, sănătate și glorioasă domnie M. S. Regelui Mihai întâiu, biruință vitezei armate române, ajutor Conducătorului Statului, înaltului guvern, căpeteniilor orașelor și satelor și măriri poporului românesc. Și precum în trecut ai binecuvântat și ai întărit cu vitejie brațele strămoșilor noștri pentru apărarea țării acesteia și a dreptei credințe creștine așa și acum, binecuvintează suferința, răbdarea, jertfa și aspirațiunile neamului nostru. Fă ca să strălucească în sufletele noastre clipele de vitezească afirmare a fiilor într-o apărare a drepturilor țării la Odesa, Sevastopol și să rodească în viața noastră virtuțile creștinești și cetățenești, că toate aceste pietre unghiulare ale tăriei noastre, să le așezăm mai trainic la temelie României de mâine, pe care, ajută-ne Doamne să mi-o rotunjim până la limita granițelor ei firești, ca apoi, ocrotiți de bunătatea ta nemărginită să simțim dulceața învățaturii, ce ne-ai dat prin gura prorocului Tău: „Iată acum ce e mai bun și mai frumos, decât a trăi frații împreună“. Amin!

Vicar Alexandru Baba

Introducere la un studiu de medicină socială

„S'il est possible de trouver quelque moyen qui rende communément les hommes plus sages et plus habiles qu'ils n'ont été jusqu'ici, je crois que c'est dans la Médecine qu'on doit le chercher“.

DESCARTES
(1596-1650)

„L'humanité ne sait pas assez que son avenir dépend d'elle“.

BERGSON

Până la începutul veacului al XVIII-lea, când Bernardino RAMAZZINI¹⁾ a început să publice interesantul său studiu asupra bolilor profesionale, medicii nu s'au ocupat serios, științific de influența diferitelor condițiuni sociale asupra vieții și sănătății omului.

Medicina era curativă, individuală, nu preventivă și colectivă sau socială cum e azi.

Veacurile XIX și XX cu toate sguuirile lor sociale, impun și medicilor atenția asupra influenței covârșitoare socială în legătură cu viața omului din colectivitate.

În 1836, Lambert-Adolpho-Jacques Quételet, matematician și statistician belgian (1796 - 1874), publică: „La Physique sociale“, iar vestitul filosof francez, reprezentantul pozitivismului, Auguste Comte (1793 - 1857) lucrarea sa extrem de interesantă intitulată: „Sociologie“ care fără îndoială au influențat și pe medici.

Medicii au început să facă medicină socială fără a o eticheta însă astfel.

Medicina de până atunci a fost obligată să devie socială prin dezvoltarea rapidă a igienei, prin dezvoltarea asistenței sociale, a prevederii și legiferarea muncii adultului (bărbat, femeie) și a copilului în uzine, fabrici, ateliere, mine, etc.

După ce igiena a devenit socială, abia atunci întreaga medicină a ajuns la fel, nu însă fără mari greutăți și opoziții.

La dezvoltarea medicinei sociale a contribuit progresul fiziologiei, bacteriologiei și parazitologiei.

Legislația muncii și raționalizarea industriei fac să pară un nou capitol, extrem de interesant, al medicinei: **PATOLOGIA PROFESIONALĂ**, prin care se dezvoltă frumos, științific și repede:

Fiziologia, Psihologia și Igiena muncii.

Și astfel se introduce în știința și arta medicală: **Diagnosticul și tratamentul social.**

În diferite state apare medicul social, medicul de uzină, de școală, de tribunal, colonial, etc.

*

Medicina muncii, din punct de vedere istoric, e prima ramură a medicinei sociale. Ea a apărut ca o necesitate imperioasă în contactul ei cu munca colectivă și cu industria...

Dr. S. Neumann (Berlin) scrie în 1847 în cartea sa de Igienă publică:

„Medicina în fond e o știință socială. Atâta timp cât ea nu va corespunde acestei realități, nu putem gusta din fructele sale...“

Un an mai târziu, R. Virchow scrie în a sa: „Medizinische Reform“:

„Medicii sunt avocații naturali ai săracilor și chestiunea socială iese în mare parte din medicină.“

Medicina socială la începutul ei a suferit influențele caracteristicilor naționale. Aceasta s'a putut prea bine vedea în: „Germania, Italia, Elveția, Franța, Belgia, Anglia, St. Unite, Rusia

Medicina socială înglobează și asigurarea specială a instituțiilor de toate categoriile sociale și private.

Iată cum definește medicina socială²⁾ René Sand în documentata sa lucrare: „L'économie humaine par la médecine sociale“ (Ed. Rieder, Paris, 1934):

„La médecine sociale est l'art de prévenir et de guérir considéré, dans ses bases scientifiques comme dans ses applications individuelles et collectives, du point de vue des rapports réciproques qui lient la Santé des hommes à leur condition“.

În literatura medicală germană se întâlnesc termenii: **biologie socială, biosociologie sau antroposociologie**. Prin ele se înțelege studiul reacțiilor biologice reciproce ale colectivității și mediului social.

Acest studiu alcătuiește partea descriptivă a medicinei sociale. Aplicarea lui formează partea normativă a ei. Ca știință descriptivă medicina socială nu ține seama decât de fapte pur demonstrative. Ca știință normativă ea rămâne independentă față de teoriile biologice, psihologice și sociologice și față de doctrinele politice, sociale și religioase.

Subdiviziunile mari ale medicinei sociale sunt:

I. **Antropologia socială** (terminologia lui Nicefora): Anatomia socială, Fiziologia socială, Psihologia socială.

II. **Patologia socială;**

III. **Etiologia socială;**

IV. **Igiena socială.**

Evident că fiecare ramură a medicinei va avea un corespondent în medicina socială. Vom avea: **Fiziologie socială, Obstetrică socială, Pediatrie socială, Psihiatrie socială**, etc.

Pentru dezvoltarea sa științifică și practică, medicina socială trebuie să-și culeagă neîncetat date cât mai multe și cât mai precise. Cele mai importante izvoare sunt:

*

I. STATISTICILE.

„...în structura viitoarei noastre clădiri de Stat se toarnă piloni solizi de beton armat, conturând liniile viitorului nostru edificiu național. Un astfel de pilon e documentarea statistică a țării“ (Dr. S. Manuilă).

Herman Conring, profesor de medicină la Universitatea din Helmstadt, care a făcut primele cursuri universitare de statistică încă dela jumătatea veacului al XVII-lea numește statistica: **notitia vercum publicarum**“ (după S. Manuilă).

Un medic modern care nu dă atenție statisticilor greșește.

La noi, Institutul central de statistică și Ministerul Sănătății ne dau date statistice extrem de interesante pentru medicina socială. Publicațiile lor numeroase sunt documente de o importanță științifică negrăit de mare.

Medicii înainte de a-și câștiga diploma de doctor ar trebui să urmeze un curs rezumativ de statistică actuală și calcul.

1) n. Capri 1633. m. 1714. Patologist, clinician, igienist și practician de mare valoare. Savantul Koelsch, (Stuttgart, 1912) l-a numit părintele igienei profesionale. Tratatul său „De morbis artificum“ (Modena, 1700) e primul tratat în acest sens. A fost profesor la Modena (1682 - 1700) și Padova (1700 - 1709). În 1709 a orbit. Despre el au scris Maggiora (Modena, 1902 și 1918); Piccinini (Milano, 1907); Devolo (Genua, 1923) și Castiglione (1931, Paris).

2) Termenul MEDICAL SOCIOLOGY se pare că a fost pentru l-a oară întrebuintat de Dr. Leartus Connor (1902, St. Un.): E sinonim cu Sociologie medicală:

II. RAPOARTELE publicate periodic sau ocazional de instituțiile publice și private.

III. ANCHETELE prin chestionar, depoziții, etc.

IV. STUDIILE: mai ales **monografiile** sociologice ca acelea grandioase și minunate ale școlii sociologice românești, **biografiile**, **memoriile**.

După părerea noastră, orice medic, azi, trebuie să cucerească și să studieze **sociologia** (generală, descriptivă, sociografia, etc.).

În facultățile de medicină în ultimii doi ani ar trebui introdus și studiul sociologiei.

Țara noastră are norocul de a avea ca maestru pe profesorul **Gusti**. Lucrările sale și școala sa, spre mândria neamului nostru, sunt elocvent apreciate și comentate de toți învățații.

Nu se poate întreprinde nimic serios în domeniul **medicinii sociale**, dacă medicii nu vor fi familiarizați și cu acest studiu negrăit de important.

Medicii oficiali și ai tuturor instituțiilor particu-

lare din țară să fie obligați — prin lege — să publice anual **monografiile sociologice medicale** cu studii statistice bine întocmite. Lucrarea de îndrumare a d-lui **H. H. Stahl** (1939) trebuie consultată de toți medicii.

V. **OBSERVAȚIUNILE** cazurilor individuale din clinicele sociale.

*

Condițiunile sociale care au raporturi reciproce cu sănătatea colectivității interesează în special medicina socială.

Aceste condițiuni depind de o mulțime de factori și anume:

I. **DENSITATEA POPULAȚIEI**;

II. **REPARTIȚIA** populației la orașe și sate;

III. **INSTRUCȚIA**;

IV. **OCUPAȚIA**;

V. **CONDIȚIILE ECONOMICE**, factori ce trebuie studiați amănunțit.

Dr. Od. Apostol

GINO LUPU: *La Junimea e la correntele anti-junimiste*. Roma, Istituto per l'Europa Orientale, 1943

Titu Maiorescu și Junimea au interesat pe un prieten al României dela Milano, prof. Gino Lupi. În primul rând autorul se ocupă de personalitatea lui Maiorescu (printre altele, simpatice antifrancezilor); de critic miguros și politician însemnat. Prietenii i-au ținut tovarășie în cercurile literare ale Junimii. D. Gino Lupi se folosește de citate chiar din lorga și vorbește despre „Convorbiri Literare” din 1867.

Dușmanii Junimii sunt studiați amănunțit de d. Gino Lupi, în patru categorii: B. P. Hașdeu cu „Revista Nouă” (1887 - 94) după „Rev. Contemporană” din 1876, care acuza Junimea de cosmopolitism; mișcări ardeleno-apărătoare ale latinistilor, de scurtă perioadă; socialiștii având reprezentant pe Gheorghe; și poetul Macedonski împreună cu simbolismul și „Literatorul”.

GARA FLORENȚI

a fost grav avariata în urma

unui bombardament recent. Vestita gară de stil ultra-modern, în ciuda discuțiilor de pretutindeni, constituia una din realizările cele mai fericite ale Italiei în novecento. De exemplu, exteriorul era în piatră florentină gălbuie: nicio vină n-avea dacă era fin șlefuită această piatră, nu ca la monumentele vechi, și îi lipsia culoarea cafenie imprimată de vreme. Potrivit tradiției au lucrat la această gară mai mulți arhitecți încadrați Grupului Toscan: N. Baroni, P. N. Berardi, S. Guarnieri, L. Lusanna, deșvoltând diploma arh. Italo Gamberini, iar Giovanni Michelucci a realizat interioarele clădirii.

Planul acestei mari gări moderne S. Maria Novella corespunde admirabil tuturor cerințelor de funcționalitate a circulației. Planul în formă de U împărțea grupul poștei de plecări și sosiri. Salonul plecărilor, spre piața gării în care se deschide absida dela S. Maria Novella, avea un perete de sticlă și tavanul la fel. Era precedat de o galerie pentru vehicule. Toate trotuarele gării, acoperite, la fel o parte din strada cu vehiculele hotelurilor unde sosiau pasagerii. Pre-

cisă distribuție a depozitelor de bagaje, birourilor de voiaj și agențiilor. Un pavilion regal se separa de corpul sosirilor printr-o fântână. Galeria internă complet pevenită cu fâșii de marmură în două culori. Direcțiunea avea birourile ei la etaj. Toate interioarele îmbrăcate în marmură variată luată din cele mai diverse regiuni ale Italiei. Cu toate acestea nu avea înfățișarea de podoabe, ci aceea de o distinsă simplitate plină de confort. Numeroși artiști au contribuit la realizarea încăperilor. Menționăm pe pictorul Rosaj cu tablourile restaurantului.

Gara Florenței s'a clădit după un concurs câștigat de Grupul Toscan, între 1933 - 34. În ce privește construcția, prezintă interes pentru felul cum a acoperit galeriile cu beton ori metale. Între șine se prelungeau acoperișuri, pe coloane, până la 300 m. lungime. Din punct de vedere estetic, gara Florenței era fără cusur. Pentru ea se ridicase nivelul întregii pieți de circulație. Multe gări în Italia și chiar în străinătate s'au plănuțit pe modelul celei florentine.

R. Cl.

Succesul Editurii Prometeu

Printre atâtea edituri — bătrâne și tinere — care se iau la întrecere în această neîncetată cursă a cărții, și-a făcut un loc de frunte editura Prometeu, care abia numără doi ani de activitate.

Condusă cu pricepere și discernământ, casa de editură „Prometeu” a obținut un strălucit succes cu cărțile date la iveală până acum. Orice carte apărută cu această emblemă poartă garanția seriozității și a calității, fie ea literară, istorică, pedagogică sau medicală.

Cele mai mari succese de librărie ale anului au fost și au rămas: Louis Bromfield; Douăzeci și patru de ore; Robert Graves: Eu, Claudius, împărat...; Jack London: Ultimul match.

În sectorul medical, au fost foarte bine primite următoarele lucrări:

Dr. Dan Berceanu: Chirurgie de război.

Dr. Marius Teodorescu: Chirurgie de urgență.

Dr. Emil Viciu: Turburările de ritm ale inimii.

Seria pedagogică, a fost inaugurată de volumul masiv al d-lui Stanciu Stoian: Sociologia și pedagogia satului.

Cititorii cari urmăresc cu atenție noutățile editurii Prometeu vor avea în cursul lunilor viitoare plăcuta surpriză de a avea la îndemână cele mai bune cărți de mult așteptate, care se vor bucura și de o excelentă prezentare tehnică.

MEDIAȘ

Fragment din volumul „Orașul copilăriei”

În formă neregulată, dar destul de largă este Piața Mare. De pe Turnul Trompetilor apare ca o inimă. Străzile sunt vinele ce duc sângele și-i dau viață. Unde azi stă piața, a stat odată un lac mare în care trăia un balaur. Așa spune povestea, Legionarii romani l'ar fi ucis. Prin piață trecea vălișoara ce ieșea de pe Ulița Morisică. În inima pieții se desfăcea în două. Brațul stâng se îndrepta spre Ulița Noroiului și brațul drept spre Strada Grefilor și se vărsau la Abator în Târnăvă.

Piața era înconjurată de casele „patricienilor”, oameni de viață nobilă săsească. Numai casele acestora aveau geamuri de sticlă. Deasupra porții ședea un felinar cu făclii. Erau felinare cu o făclie, cu două și cu trei. Acestea arătau gradul de noblete. Grofii locuiau în Strada Grefilor. Casele stau de sute de ani în picioare. Au un stil simplu cu ferestre largi, cu porți arcuite și acoperișuri înalte în formă de ceapă. Piața largă și împrejmuită cu zidul de case, este un adevărat mozaic de fațade: roșii, violete, gălbui, verzi, albastre, peste care se așează banda ruginie a acoperișului de țiglă; stropiturile de verde ca de spic de grâu, obloanele dela ferestre, întregesc privilegiul de caleidoscop. Fiecare colț din piață este întrebuițat pentru comerț. Casele poartă câte un etaj. Jos sunt prăvăliile iar sunt locuințele.

Primăria se pierde în linia de case uniforme. Mănăstirea Piaristilor apare mai arătoasă. Primarii erau aleși dintre familiile patricienilor, care mâncau la masă raci și beau vinul cel mai spumos (grünlich), perla Țării Vinului. Lupta pentru stăpânirea orașului, i-a adus la certuri fără sfârșit. La început au stăpânit la primărie „grefii” sau „grofii”, care și-au avut originea în Strada Grefilor. Mai târziu locul acestora a fost luat de familiile patricienilor. Funcționarii primăriei se perindau din tată în fiu dintre acești patricieni, care aveau toată puterea în mâini. Priveau de sus cu mândrie și disprețuiau poporul de jos. Erau numiți „Domnii din Mediaș”. Când plecau în inspecție pe la sate aveau pretenția să li se facă primiri fastuoase. De atunci s'au stricat raporturile între sași și s'au format tabere adverse. „Domnii din Mediaș” se duceau cu toată familia și servitorii lor pe mai multe zile la Biertan, unde găseau o viață comodă. Acolo duceau și pe bucătarul primăriei, care le gătea prânzuri alese. Prin bucătăria Domnului Primar, a Judelui Regesc sau a Notarului din Mediaș călătoreau: viței, păsări, pești, slănină, untură, ouă, zarzavaturi, pâine, vin, ca și când ar fi fost principele în persoană. Vizitele „Domnilor din Mediaș” strecurau ură în inimile funcționarilor primăriei din Biertan. Totuși, servitismul nu cunoștea jertfe și nici nu-i speria de decadentă pentru a câștiga favoarea „Domnilor din Mediaș”.

În oraș veneau principii cu suita lor, generali împărătești și soli turcești. Principii își comandau giuvaericele la bijutierii din piață. În sala mare a primăriei se mânca friptură de cocoși indieni și se gustau vinurile și vinișoarele din Țara Vinului. La plecare, primarul da principelui cadouri importante.

În această piață a trebuit să-și lase capul un aventurier italian. Tot aici au adus solii poloni vestea principelui Transilvaniei, că a fost ales rege al Poloniei. Atunci piața a crescut în sărbătoare. Pe Turnul Trompetilor s'au auzit sunete de trompete și cântece de țambal. Fetele patricienilor, împodobite cu aur, stăteau la ferestrele din piață. Seniorii centumviri s'au adunat în piață dinaintea

primăriei. Pășeau în haine duminicale cu bastoane cu nod și cu pălării mari. Femeile în rochii cu falduri largi. Principele a locuit în vechea casă din colț, cu ferestrele arcuite și pridvoare largi, pe lângă care fuge Ulița Morisică. Aștepta să depună jurământul în biserică gotică. În jurul casei așteptau domni străini. Hainele lor bogate erau împodobite cu șnururi de aur și pietre alese. Pe cap pălării cu pene lungi și agrafe de aur. Pe șolduri săbii arcuite. Erau magnații grofi și baroni din suita principelui. În curând cortegiul princiar s'a îndreptat spre biserică. A trecut prin două șiruri de trabanți, din miliția orașului. Centumvirii păseau demni. Trompeții cântau. Multimea striga: „Ura!” Dar principii nu s'au apropiat întotdeauna spre acest oraș din inima Daciei cu gând de sărbătoare. Mai adeseori cădeau porțile și cetățenii purtau sabia. Repede pentru apărare și înarmare alergau locuitorii pe turnuri sau ziduri, ca să distrugă pe dușman. În locul fanfarelor festive și bucuria făcliiilor, suna puternic trompeta de război. Fumul din sate era salutul de „bine venit”, ce se da principelui. Uitate sunt vremurile acele urite și grele. Ca martori mai vorbesc ruinele ce au rămas.

Acum 150 de ani s'a clădit o „Hală de mărfuri” în mijlocul pieții. Compartimente cu prăvălii de tot felul. Găseai pânza simplă a țesătorilor din Strada Brusturilor și stamba scumpă turcească adusă din Orient pe porțile cetății. Hala de mărfuri a fost zidită în „centrul” pieții, în urma unei dutoase povești de dragoste între doi tineri patricieni. Părinții lor se dușmăneau de moarte, dar tinerii continuau să cocheteze din ferestre. Fata primarului von Hannenheim nu vroia să se mărite, numai cu acela pe care îl iubia. Și aceasta era tânărul von Heydendorf. Atunci primarul a hotărât ca să puie un zid despărțitor între ei și a ordonat să fie clădită hala de mărfuri, pentru ca tinerii să nu mai poată „cocheta”. O inscripție spune că „această casă a zidit-o Domnul Primar von Hannenheim, ca tânărul von Heydendorf să nu se mai uite în fereastra lor la fața lui, pe care o iubia, și pentru că bătrânii erau certați unii cu alții”.

Din hala de mărfuri își cumpărau rochii scumpe femeile patricienilor pentru a merge la petrecere în casa primarului von Hannenheim. Un olandez vinde azi înghețată și prăjituri acolo. Casa avea mulți prieteni și multă onoare. Pentru această serbare nocturnă, casa Domnului Primar era cea mai potrivită. Avea cinci odăi mari luminoase și pivnița plină cu vin. Domnul Primar era un nobil amfitrion. Ce mișcare în bucătărie: o sută cincisprezece „lichie” coapte și „crafene” o grămadă. În odăi mese lungi acoperite cu feșe albe ca zăpada și împodobite cu flori, cu torte, cârnați și vin. De abia s'a făcut seară și oaspeții au început să sosească. Din Piața Mare veneau „domnii patricieni”. Din Ulița Lungă veneau domnii senatori, din Ulița Blajului lănarii, iar din Strada Grefilor, Strada Noroiului și Ulița Morisică aproape că nu rămânea nimeni acasă, căci se simțea bine la Domnul Primar. Pentru bătrâni era rezervat „Michiul” și vinul, iar pentru tineri se cânta un „mennett”. Cum schipeau lanternele în mâini! Veneau mai aproape. Luminile se clătinău încoace și încolo. Pășeau grăbiți prin întuneric, în frică și bucurie și se îngroșeau ca ghetete, ciorapii și hainele să nu sufere de murdărie. Străzile încă nu cunosc gazul metan și asfaltul. În schimb în acele trecute „vremuri bune” se trăia mai bine.

(va urma)

George Togan

Legile sociologice ale progresului românesc

„Societatea de Mâine“ și monografiile de probleme

Prin colaborările sistematice, competente și bogate și prin tirajul său excepțional „Societatea de mâine“ a stârnit cercetări, studii și frământări de o amploare neobișnuită. A activat o întreagă intelectualitate și a stimulat o muncă cerebrală dintre cele mai rodnice. 20 ani grăesc singuri despre prestațiunile noastre în materie socială.

Am știut să alegem temele palpitate, să dirijăm discuțiunile și să smulgem maximul de aport în cunoașterea problemelor românești în miezul lor. Am rezistat dârz în actualitate. Nu ne-am refugiat în diversiuni istorice și contemplațiuni romantice.

Scopul cardinal al ostentelilor noastre a fost să dibuim realitățile țării românești în resorturile lor cele mai intime. Cuvântul nostru de ordine a fost: „să ne cunoaștem țara“ și am dat preferință anchetelor sociale pe teren.

Cu aparatul redacțional pus la punct în mod metodic am procedat la inițierea în actualitățile sociale, în cadrul cărora își trăiesc viața românii.

Știam, că niciodată nu va fi posibilă o reformă, dacă nu suntem bine introduși în sfera de viață a poporului nostru. Abia după ce vom pătrunde cu grije științifică complexul de stări reale și ne vom ancora sufletul în ele pentru timp mai îndelungat, vom fi în măsură să vorbim despre soluții de îndreptare și programe de prefacere așteptată.

Primul nostru gând a fost deci să descifrăm împrejurările în cari își duc românii noștri existența. Examinarea condițiunilor fizice și morale ale cadrului de trai și muncă a constituit *programul nostru sociografic*, pentru ca în temeiul său să procedăm la analize și concluzii sociologice. A fost o operă de documentare prealabilă.

Iar pentruca o anchetă sociografică să dea rezultate, a fost necesar să ne ghidăm de *teoriile și legile sociologice* pe cari le-au desbătut în paginile noastre cele mai inițiate, mai reputate și mai talentate spirite printre cari strălucesc nume ca Vasile Goldiș, Șt. Zeletin, Lucian Blaga, Rădulescu-Motru, Claudian, Drăghici, Cristea, N. Bagdasar, Tr. Brăileanu, Mircea Florian, Petru Suci, Traian Herseni, Ion Chelcea.

Sociologia teoretică și aplicată a fost consecvent cultivată ca o elementară datorie programatică. Știința despre structurile și funcțiunile societăților, despre raporturile între activitățile umane, despre evoluția românismului este cea mai valoroasă în procesul de determinare a fazelor superioare de dezvoltare. Legile sociologice ale progresului românesc se cer formulate pe bază de documentare.

Monografia satelor răslețe, a periferiilor românești, a centrelor celor mai curate de energii, a fost un obiectiv permanent al străduințelor noastre. Am publicat un volum despre această monografie.

Căminul școlar și cantina cu internat este instituțiunea preconizată de noi în fiecare sat românesc pentru a se combate analfabetismul, mizeria, bolile, lipsurile încă din fragedă copilărie. Am ținut și o conferință în Cluj, sub auspiciile Astei despre chestiune și am tipărit o monografie specială.

Chestiunea Moșilor a fost neîncetat desbătută în revistă și în conferințe timp de 16 ani până ce am formulat concluziuni ample și accesibile pentru a se crea instrumentul de guvernământ capabil s'o rezolve.

Monografia Roșei Montane scrisă de unul dintre cele mai erudite și mai inițiate condee ardelenene — d. Petru Suci — a apărut în coloanele noastre, tratând condițiunile exploatărilor aurifere și mediul minierilor noștri din Munții Apuseni.

Muncitorimea industrială, agricolă, forestieră și din orice domeniu a fost înfățișată în oglindă fidelă, stăruind asupra exigențelor îndreptățite de viață omenească și pledând pentru legiuiri avansate. Nici o altă revistă n'a coborât în adâncurile unor tărâmurii de muncă rudimentară, ca noi.

Monografia regiunilor și plășilor ca unități economice a fost încurajată și în parte realizată. Regiunile Abrudului, Câmpenilor, Beiușului, Vașcăului, Almăjului, Marginei, Câmpiei Transilvaniei, Săcuimii, Țării Bârsei, Țării Făgărașului etc. și-au găsit expresiune vie și cuprinzătoare la noi. Nu ne-am pierdut în desişul istoric, ci am săvârșit o muncă mai grea și mai cu răspundere imediată: am fotografiat actualitatea în toate aspectele ei variate.

Chestiunea minorităților a fost pusă cu obiectivitate, fără ascuțiș politic, fără patimă și șovinism, în mod civilizat și demn pentru un popor bine crescut, conciliant și încercat ca al nostru.

Problemele financiare, economice și cooperatiste s'au învrednicit de rubrici bine întreținute și autorizate din partea unor specialiști ca N. Ghiulea, Vasile Osvadă, Traian Nichiciu, Sabin Cioranu.

Chestiunile culturale, școlare, artistice și literare fac parte din patrimoniul spiritual al neamului și nu înțelegem să lipsească din nici un număr; e impozantă falanga publiciștilor cari au împodobit cu scilpirea inspirației lor „Societatea de mâine“, contribuind mai ales în sferele tineretului nostru la un interes intens pentru creațiunile și noblețele sufletului nostru. La întocmirea unei istorii a culturii în 20 ani coloanele noastre se cer consultate.

Învățămintele istorice și figurile reprezentative nu au fost cât de puțin neglijate, ci uneori au luat întinderi monografice de proporții deosebite. Toți câți au participat la reliefa și creșterea personalității națiunii noastre, își au dreptul la portretizare, nemurire și imitare... Multe am avea de semnalat, însă le lăsăm în sarcina cititorilor atenți și criticilor calificați.

Problema problemelor, căreia ne-am devotat cu tot dinadinsul în acești 20 ani este însăși exis-

tența națională, felul de viață și rezistență, capacitatea vitală, condițiunea geo și biopolitică, energia biologică a românismului. Războaiele ne-au vlăguit de atâtea ori seva, substanța vitală, în trecut, și nici de data asta n'am fost cruțați. Părți importante din corpul național au gemut sub stăpâniri străine. Conservarea noastră ca rasă și crearea condițiilor optime de progres, ne ordonă să consacram toată știința și sollicitudinea noastră. Deaceia pledăm azi pentru primatul vitalității românești.

Concentrarea tuturor mijloacelor de stat și tuturor cunoștințelor noastre în această direcție este o necesitate. Legea progresului ne îndrumă să ne devotăm mulțimilor, scoțându-le din umbră și suferință și înzestrându-le cu posibilitățile dezvoltării și culturalizării în ritm rapid.

Jertfele de sânge pe câmpurile de luptă și privațiunile familiilor cu ostași și maselor producătoare, trebuie să deștepte în toți o nouă conștiință pentru o orânduire mai dreaptă de stări, prin stărpirea profitului și îmbogățirii unor minorități în dauna grosului populației.

A întări moralul celor mulți, a le crea cadre de ridicare la prosperitate și cultură, a împrăștia suferința și mizeria, a oferi caracterele și a da satisfacțiune omului producător și de talent, este operă ce-și cere o expresiune curajoasă și în legiuirile restaurării vitale a românismului.

A trata în toată plenitudinea și eficacitatea chestiunea vitalității românești ca un primat și un imperativ categoric al viitorului nostru, iată programul nostru de azi și de mâine, program de sociologie practică.

Ion Clopoțel

TECHNICA SCRISULUI REPEDE

Scrisul repede ca vorbirea este de foarte mare folos în toate ocupațiunile intelectuale, dela elev la profesor universitar și dela ultimul funcționar la director de întreprindere, de aceea se poate spune că Stenografia ar trebui să fie scrisul intelectualului din prezent și viitor. Munca intelectuală cuprinde două părți: una este gândirea concepută cu atâta repeziune și alta este redarea gândirii în scris, pe care mâna cu alfabetul obișnuit, nu o poate înregistra decât cu mult mai încet și cu o foarte mare oboseală și enervare.

Numai necunoscerea foloaselor Stenografiei explică cum este posibil că există și astăzi mulți cameni culti cari întrebuințează în note și concepte numai complicatul și greoiul alfabet latin, vechiu de peste două mii de ani. Nu este domeniu intelectual în care un scris repede cum este Stenografia să nu poată fi cu folos aplicat, de aceea tineretul ar trebui încă de pe băncile școlii să învețe în timpul liber și arta scrisului repede, fiind un prețios ajutor la luarea notițelor după explicațiile profesorilor, la culegerea materialului necesar pentru diferite lucrări cari ar putea fi concepute în prima formă tot stenografică, urmând ca forma definitivă să fie transcrisă cu litere latine.

Scrisul stenografic are marele avantaj al economiei de timp și spațiu fiind de șapte ori mai scurt decât cel latin, putându-se scrie peste 50.000 de cuvinte pe o carte poștală, cu o viteză de peste 200 de cuvinte pe minut față de 30 cu scrisul obișnuit.

Este suficient să amintesc marele serviciu pe care-l aduce Stenografia în ziaristică la primirea știrilor prin telefon sau radio, în publicistică, avocatură și mai ales în comerț la redactarea scrisorilor comerciale și la notarea comenzilor primite prin telefon, pentru a ne da seama de importanța ei.

Astăzi mai mult decât oricând ar trebui să se înțeleagă necesitatea unui scris mai repede, conform cu progresul timpului, aplicând principiul minimumului de efort pentru obținerea maximumului de randament și în tehnica scrisului cu mâna. Acest principiu economic atât de elementar nu-l putem satisface cu îmbătrânitul alfabet latin oricâte prescurtări am întrebuința.

Stenografia ideală nu trebuie să facă abuz de prescurtări convenționale, deoarece încarcă memoria și inteligența lucrează mai puțin. Alfabetul trebuie să fie format din elementele cele mai simple ale desemnului: o linie dreaptă sau curbă în diferite pozițiuni care prin îmbinare să dea semne scurte cum sunt cifrele arabe care reprezintă un adevărat scris stenografic menținându-le și în Stenografie cu mici perfecționări în cazul când sunt urmate de mai mult de un zero. Astfel, sutele se redau printr'un punct pus deasupra cifrei sutelor, miile cu un punct la dreapta, milioanele cu un punct dedesubt și miliardele cu un punct la stânga cifrei respective. Deci 4000 se scrie 4. Tot astfel se scrie 85.000 deci 85, etc. Prin acest procedeu obținem economie de timp și spațiu viteza mărindu-se și în același timp se ușurează și citirea, scriind .950 în loc de 950.000.000.000.

Stenografia este un scris fonetic simplificat scriind cum auzim iar regulilele ortografice dispărând urmând să fim seamă de ele numai la transcrierea stenogramelor (cuvintelor stenografiate) în scrisul obișnuit.

Perfecționarea la care a ajuns astăzi Stenografia dă posibilitate ca să fie învățată foarte ușor și într'un timp foarte scurt fără pierdere de vreme, de către oricine. Nu trebuie să se uite însă că aplicarea Stenografiei este cu atât mai vastă cu cât cineva posedă o cultură generală mai completă, putând aplica mai cu folos cunoștințele stenografice în activitatea intelectuală pe care o exercită, profitul fiind în raport direct cu gradul de cultură al fiecăruia.

Nu este nevoie să fii stenograf perfect ca să te poți folosi de Stenografie, ci aplicând principiile Stenografiei la scrisul obișnuit și introducând treptat diferite stenograme de al căror traseu suntem siguri, ajungem încetul cu încetul să părăsim întrebuințarea greoiului scris latin în note și concepte înlocuindu-l cu cel stenografic, economisind timp și bani și înlăturând oboseala și enervarea.

Prof. Petre D. Albu

PIAȚA MIRACOLELOR

Ce surpriză să descoperi la marginea unui oraș atât de comun ca Pisa, o piață strălucitoare ca aceea a miracolelor! Străzi largi, case joase, cărora le lipsesc chiar streșinile late așa de caracteristice Florenței. Parcă n'ar face parte din Toscana. Pisa e ștearsă poate anume ca să scoată în relief splendoarea Pieții Miracolelor, iar piața pare să fie așezată anume într'un centru de atmosferă culturală neînsemnată.

Apare ca o minune neașteptată cu cele patru monumente de marmură albă pe așternutul verde; domul, baptisterul, turnul înclinat și camposanto dau viață unui spațiu închis între ziduri și acoperit de iarbă. Și-au dat seama arhitecții că un pavaj mai de gust decât iarbă nu putea fi ales spre a pune în evidență forma operelor marmoreane ale Pieții Miracolelor, clădite între sec. XI și XIII.

Domul s'a început în anul 1063 de un arhitect Buscheto care i-a dat trăsăturile principale respectate de alți arhitecți când l-au terminat în 1163. După unii, Domul s'a încheiat numai prin Duecento. Nu se știe amănunțit cum au decurs lucrările, fapt e că într'un timp așa de îndelungat s'a creiat o operă unitară de mare valoare arhitectonică. Pe la anul 1000 d. Chr. se notează o stagnare a tuturor artelor în lumea creștină din cauză că se aștepta sfârșitul lumii. Dispare sculptura, pictura, și poate a fost mai bine pentru că arta clasică domnia în totul manifestările artistice. Biserica derivă dela basilica romană. Reacțiunea s'a simțit după anul 1000, datorită legăturilor de comerț și navigație cu orientul. Să nu uităm că civilizația orientală a fost puternică și neturburată de năvăliri nomade. La Pisa, aproape de mare, crainicii răsăritului au pătruns ușor.

Meritul localității e de a fi împletit în mod original elementele arhitecturii aduse din atâtea regiuni depărtate, înfăptuind stilul pisan, capitol aparte în arta romanică italiană. Pisa n'a avut mentalitatea conservativă florentină de a opri influențele din afară.

Prosperitatea economică și liniștea din punct de vedere politic la Pisa se concretizează în Piața Miracolelor, splendidă expresie a unei epoci înfloritoare.

Domul s'a consacrat Sf. Maria în 1118 înainte de a fi isprăvit. Construcția se întrerupea din când în când, iar planul s'a modificat lungind biserica până la 100 m. Cele cinci nave în vastul interior, de aspect sobru, clasic. Buscheto a luat 68 coloane de granit dela temple păgâne spre a împodobi interiorul Domului. Navata centrală susține matronele bifore (balcoanele pentru femei) și pereții mai înălțați față de acoperișurile laterale; în acești pereți se deschid ferestrele. Domul e în formă de cruce latină ale cărei brațe se disting perfect în masa clădirii. La întretăierea lor se înalță o cupolă eliptică pe plan octogonal. Procedeu bizantin. Din diverse puncte interioare ale Domului se desfășoară perspective de coloane. Bolte în crocieră, în loc de tavan, acoperă cele patru nave mai joase. La caracterul arhitectonic al clădirii intervin îndeosebi arcurile construite deasupra capitelor antice. Arcuri în plin centru pentru navata centrală, ascuțite la navatele laterale. Ascute, dar deloc gotice. Observăm cu atenție că sunt ridicate pe modul musulman. Nu numai atât, ci și aspectul lor în fâșii alternate de piatră albă și neagră ca parte integrantă a construcției și nu decorativă ca la florentini, trădează origina orientală a motivelor.

De proveniență armeană e decorul extern al fațade-

lor în șiruri de arcade oarbe (ca și în România). Avem un ordin inferior de arcade subțiri și înalte, albe pe fondul alb al peretelui, iar alt ordin superior de pilaștri scurți cu arhitravă comună. Acest ritm regulat de îmbrăcăminte a monumentului îi dă aer clasic, mai ales că nu corespunde împărțirii interioare a proporțiilor. Ornamentul de marmură îmbracă toate fațadele brațelor crucii, ale corpului principal și se pronunță pe absidă și fațada principală, dând volumelor o înfățișare stilistică unică. Medalioane colorate de maiolică în romburi sau cercuri înveselesc marmura mată a exteriorului, ca o răsfrângere a cupolei de tablă sculptoară. E rar în Italia să vezi o catedrală în aer liber. Aici artiștii și-au desăvârșit talentul în plină voie. Pe absidă ornamentul e mai accentuat, și fațada deadreptul revoluționară. Ordinul inferior al arcadelor se transformă în arcuri și coloane aproape să se desprindă din zid. Ordinul superior devine motiv lombard de galerii suprapuse: patru etaje, colonete albe fine cu arcuri sculptate, pe fondul întunecat al galeriilor constituiesc mândria fațadei Domului așa de bine alcătuită în sec. XI de Rainaldo (după o inscripție), pe 35,50 m. lărgime și 34,24 m. înălțime. Domul a influențat alte biserici din Pisa, ca S. Paolo a Ripa d'Arno și S. Caterina, tipic de grațioase.

O biserică așa de însemnată ca Domul avea nevoie de un baptister pentru botezuri creștine și clopotniță să impună. Cele două edificii se despart, formează Baptisterul și Turnul înclinat cu individualități proprii alături de Dom. Foarte caracteristice în Piața Miracolelor. Ele reflectă stilul Domului începând fiecare cu arcade oarbe la bază spre a-și suprapune galerii de coloane asemănătoare fațadei lui Rainaldo. Turnul înclinat cu șase etaje de colonade constituie o frumusețe, nu în zadar piața e celebră în lume (și mai puțin la Pisa) prin monumente ce sunt de acord să împlinescă o unitate stilistică uimitoare.

Baptisterul octogonal e clădit de Diotisalvi în 1153, continuat de mai mulți meștri pisani în Duecento (1278) și de un Zibellino da Bologna în sec. XIII. Interior romanic simplu, cupolă conică, pe dinafară sferică fiind dublă, cu acustică extraordinară. Un custode îi probează ecoul în fața vizitatorilor. Baptisterul adaugă la simplitatea romanică ornamente gotice, cum dealtfel nici fațada Domului terminată în fronton clasic n'a scăpat de decor gotic. Ba mai mult, cupola Domului e înconjurată la exterior de o galerie gotică care-i micșorează dimensiunile.

Vedem că Baptisterul e așezat la întâmplare, indiferent de axa Domului, căruia îi lasă liberă jumătate din fațadă. Astfel se explică unele fotografii luate dela Porta S. Maria numai cu Domul și Turnul înclinat, ridicat și acesta mai la o parte de absida catedralei. Să ne amintim că monumentele s'au construit într'o epocă ce disprețuia simetria și creia efecte estetice fără greș.

Turnul înclinat început în 1174 de Bonanno Pisano a scăzut cu solul lent scufundat când a atins 12 m. înălțime. Prin 1223 încă mai lucrau artiști la acest turn original. Treptele merg în spirală, galeriile toate accesibile. Cilindrul intern e vertical. În total, o înălțime de 55 m. S'a folosit trucul de a construi mai înalte coloanele din partea înclinată ca să ascundă puțin înclinarea de 4,30 m. a turnului. Coloanele romanice sunt deosebit de elegante așa cum apar imaculate pe umbra galeriilor suprapuse. Din vârf se vede Piața Miraco-

lelor așa de izolată. Aproape de necrezut că pe două laturi ale ei dincolo de ziduri se întinde câmpul. Turnul e înalt cât Domul și păstrează în vârf o lapidă comemorativă în cinstea lui Galileo Galilei care s'a născut la Pisa.

Camposanto, (inceput de Giovanni da Simone în 1273 și sfârșit în Trecento), cimitir vechiu, închide piața cu peretelă de arcade oarbe mormoreene. Monumentul acesta prezintă o îmbinare de stil romanic și gotic în mod reușit. Un coridor foarte larg dreptunghiular închide suprafața verde, împodobit cu imense ferestre arcuite de decor gotic. Goticul a sacrificat totul în favoarea înălțimii. Ferestrele sunt quadrifore desenate cu coloane înalte și extrem de subțiri de o frumusețe izbitoare. Camposanto conservă picturi vestite pe pereții cecidarelor, frescă din Trecento ale lui Benozzo Gozzoli și Andrea Orcagna cu privire la Vechiul Testament (construcția turnului lui Babel) și la Triumful Morții. Nu se confundă data frescelor datorită caselor pictate în perspectivă stilată a sec. XIV. Se găsesc multe sarcofagii romane în Camposanto. Sculptura lor a inspirat pe sculptorii pisani din evul mediu. Nicola Pisano a sculptat în 1620 amvonul din Baptister: basoreliefuli de directă inspirație antică dar cu notă personală romanică. Dezvoltarea capetelor [față de corpuri, ca o semnificație morală în medalioane biblice. Mult evoluat e mai târziu Giovanni Pisano care a lucrat (1302-11) amvonul Domului. Tot pe șase coloane romanice sprijinite de lei, sculptura ia relief și luptă ce prevestește Renașterea. În general ornamentația coloanelor angajate în zid atât la Baptister cât și la Dom ne arată modelă bizantine, frunze de acant delicat studiate pe marmură. Pe fațada lui Rainaldo a intervenit un decorator Guglielmo cu tot felul de motive musulmane.

Porțile Domului erau vestite. Două au ars cu incendiul Domului din 1596, când repede s'a reconstruit până în 1602. Poarta mare centrală e azi din Cinquecento, numai una laterală a rămas din sec. XII decând e și fațada. Cele trei porți de bronz erau lucrate de Bonanno Pisano care în 1880 a luat comanda pentru Pisa iar în 1886 pentru porțile catedralei din Monreale (Palermo). Curioasă coincidență dacă te gândești că s'a hotărât construcția Domului în urma unei victorii a Pisei repurtate contra Siciliei. În bronz se lucrau până atunci obiecte pentru altare, cruci. Porțile Domului încadrate în coloane dovedesc cultura artistului fiind im-

părțite în chip clasic dar cu iconografia Bizanțului în Viața Fecioarei Maria.

Ziduri cu creneluri medievale împrejmuiesc Piața Miracolelor atât de liniștită. Monumentele se profilează ca o dantelărie minunată. Din când în când trece câteun tramvai. Domul, baptisterul, turnul înclinat și camposanto par să fie zidite de acelaș arhitect, așa de unitare, deși au trebuit aproape două sute de ani până s'au terminat. Ce sens constructiv al volumelor susținute pe atâta vreme! Ce desfătare a ochilor!

Din gara Pisa poți întreba pe oricine care e Piața Miracolelor, căci nu te înțelege: localnicii o numesc „Piazza del Duomo“. În piață e o tablă pe care scrie: „Piazza dei Miracoli“. Dacă întâlnești o temeie toscană nesuferită, ea e negreșit din Pisa (pisanaccia). Orașul e tăiat în două de râul Arno și plimbarea Lungarno e mai îngrijită decât cea florentină, dar Pisa nu mai are autoritate morală asupra vecinilor. Republica medievală durează din sec. IX și de atunci s'a certat cu papa și cu celelalte republici însă se bucura de progres intern.

Universitatea Pisei datează din 1343, dar republica a fost cucerită în 1405 de firenze. Probabil de atunci mișcările intelectuale gravitează inevitabil spre Firenze.

Nu poate fi trecut sub tăcere faptul că stilul romanic pisan s'a ivit fără precedente în arhitectura locală. O singură piață ar fi palidă în introducerea înainte de Dom, piața Cavalieri di Malta de formă rombică având un palat din Cinquecento desenat de Giorgio Vasari (1562) și o casă veche pe locul acelei Torre della Fame unde a murit de foame contele Ugolino della Gherardesca împreună cu fiii și nepoții săi, — Dante. (Inf. cap. 33). Desericile pisane, palid reflex al Domului. Cu ce forță nemaipomenită a izbucnit lent și sigur acel monumental stil pisan! A adunat elemente din multe părți ale lumii spre a le imprăși tot în lume. Influența Pisei e vădită în orașele toscane Lucca și Pistoia împes-tritate cu monumente de seamă; în Prato, centru industrial; în Volterra cea cântată de L'Annunzio; la Bari chiar, prin cuiopa eliptică pe plan poligonal; peste mare în Sardinia și Corsica.

Zadarnic a încercat familia Medici să-i reinvie forța creiatoare: Pisa pare că s'a irosit toată în favoarea unui singur act mare artistic, Piața Miracolelor.

Rodica Clopoțel

EDITURA SOCEC & Co. S. A. R.

A U A P A R U T :

- Titu Maiorescu : Insemnări zilnice (Vol. III)
 V. V. Haneș : Antologia oratorilor români
 Cezar Petrescu : Carlton (roman)
 T. T. Branîște : Prințul (roman)
 Mircea Balaban : Al treilea (roman)
 Radu Tudoran : Anotimpuri ed. III
 Un port la răsărit ed. VI

PASTORALĂ

Din inimă îmi crește ruqa : curcubeu
Al mortii, care zace stearpă'n trupul meu.
Și deaceea, Doamne, te-aș ruqa ca'n pumni,
Ca sămânța bună, Tu să mă aduni :
Și să mă arunci în glie primăvara,
Să răsar în holdă ca grâul sau secara
Și'n fiecare fir de cimbri și mărar.
Doamne, fă-mă mac aprins ca să răsar
Și să mă sărute, pe toate răzoarele,
Când cu rou'an poale mă va prinde, Soarele...
De m'ai face, Doamne, numai luna Mai,
Eu nu ți-aș mai cere'n veci un loc în rai...
Ți-ași lăsa în pace pe toți îngerii;
Și'n flori-voi iadului și valea plângerii;
Și voi face dar de miere și parfum
Tot cercetorului de-azur ce-mi iese'n drum.
Și'n visul meu de tânăra sulfină,
Doamne, fă-mă'n taină, Noptii, Lună plină.
Să vrăjesc la poarta dorului vre-o nană.
Cosânzeană mânăra, Badii dus cătană...
Să mă pască mieii ! Mie, așterne-mă pășune :
Oile gândului să-ni zmulgă trupul ca otava...
Doamne, mă cioplește fluier, să răsune
Și'n hâu de munte vrerile cât slava...

DUMITRU SAVU

FRAGMENT

Mă prind de braț și diminețile ce pasc pe miriști
Și serile ce se ascund micore'n vrăji de ceată.
În toiu umbrelor ce poposesc pe-aproape'n iniști
Mă cuminecă amiezile din albe câni de dimineață.

Atunci când ciute în hodină se mai roagă pe coclaur,
Ori când tăcute trec înaș cu iz sărac de moine,
Din mine pasc zăluzii cerbi cu coarneau de aur
Și'n mine se opresc ca'n drum cărări cu doine.

IOSIF MORUȚAN

MĂRTURISIRE TRANSILVANĂ

Când seara lung din tulnic lăstunii își adună,
Tu, Doamne-i cobori și azi printre litanii
Prin țara 'n care plâng heruvi pe lângă lună
Și-i căuta un chip al altei Transilvanii.

Și, Doamne, despre toate molizii au să-Ți spună :
De crucea de pe veac, de toamnele din vis,
De țara care 'n munți mai tristă se adună
Și vei vedea că'n gând o brumă ni-s'a'nchis.

Trăirăm noi cu vremea, cu brazii și cu munții,
Legendele de-dici au chipu — aevea nouă
Și visul când se strânge sub strașinile Irunții,
Un semn își arcuiește spre țara ruptă'n două.

Spre-o altă Transilvanie — azi plopii — urnesc o mână,
Cuminecarea albă a holdei e lumină
Spre aceeaș împlinire — a țării — unde se'ngână
Lătratul de tristeți — și aurul suspină.

Dar, Doamne, azi ca și cu Gelu — alt' dată
Noi n'am trăit din mila columnelor de șgură,
Ci mult mai nalți prin vremea 'nvolburată
Ne-am dăltuit destinul pe-a cremenii făptură.

ION APOSTOL POPESCU

TRISTEȚI DIN SAT

Satu-i trist, suspină vântul rece.
Nu știu cât o vrea așa să țină :
Că pe vremea asta, poate trece,
Numai moartea singură, prin tină !

Plopii goi, la cimitir, în rânduri, —
Facle stinse — fără de frunzișuri.
Se rostogolesc pe suflet gânduri :
Cum în ape cad bolovănișuri...

Plouă, cum n'a plouat niciodată !
Cerul astăzi și-a cernit nătrama :
Și în toamna asta'ndurerată,
Parc'ar plânge lacrimi pentru mama.

G. ȘT. CAZACU

ATUNCI

Luminile 'nițoreau plin noi duminical
Când taina ți-am cules-o'n cântec : curcubeu.
Era o seară atunci cu margini de opal,
Iar câmpul ardelean creștea spre Dumnezeu.

Prin noi, mai știu c'a fost iubirea — așa de plină
Și-ogrăzile din vis zâmbiseră nespuse.
Tu'n fiecare vorbă — aveai câte-o lumină
Și câte — omătul lunii'n urmă nu și-a spus.

Cumva dac'o mai caut seara de atunci
Din nalturile vieții — azi nimeni nu-mi răspunde.
Iubito 'n care vis este soare peste lunci,
Că mâine poate toamna 'n mine s'o ascunde !

ION APOSTOL POPESCU

TATA

Toți îngerii cerului ciugulesc de pe umerii mei
Miez nou de gând în taina mare a orelor de seară.
Din palmele în care-am adunat mixandre de lumină
Cinează tineri iezi visului când serile se'nchină.

Toți luciferii își priponesc lumina peste-o stea...
Tată, e steaua ce nu o vezi căzută peste viața mea !
O aștept cu cănițe de mir aici în prag de răsărituri,
Stea cu cling de cer, stea nouă născută din mituri.

O aștept să cadă mireasă'n poeme cuminecate cu gând;
O aștept cu rugăciunile ploii rostite de streșini, când
Mirene Cosânzenele se'ncing cu brăe'n țară de poveste.

Că uneori flămând urc cu veșnicia de mână pe creste,
Să nu mai plângi tată, căci n'aș vrea vecinji să vadă,
Cum aștept steaua, ori mâna-i laur pe umeri să-mi cadă.

IOSIF MORUȚAN

SPOVEDANIE

În vinele mele încolțesc tîre de grâu
spre viață.

Străbat trecutul
pe ascuțiș de lănci ajungând azi.
Strămoșii viteji trăesc în mine
precum inimile pietrelor în cascade.

Încing brăul de spini
al nădejzii
și ridic pumnul
cu voința tuturor
cătrec altă zi...

ION TH. ILEA

FAPTE IDEI OBSERVAȚII

Setea de adevăr

O condițiune elementară a progresului este să deliberezi asupra chestiunilor în spirit cât mai detașat, cât mai liber, cât mai neinteresat. Este ceace numim: un act de conștiință. Nu este intelectual decât acela care nu-și subordonază gândurile și acțiunile decât propriei sale conștiințe, iar conștiința cu cât este mai luminată și cu sferă de cuprins mai universal, cu atât deține o greutate intelectuală și etică mai considerabilă.

Veritabilii oameni de știință au vorbit în mod apăsător despre cel mai prețios bun din această lume: setea de știință. Știința descătușată de orice prejudecici. Cei mai mulți eroi sunt în rândurile inventatorilor, cari au scâpat omătura de atâtea plăgi, de primitivism și boli, de suferință și mizerie. Descoperirile s'au popularizat și milioane de oameni beneficiază de pe urma creațiilor oamenilor de știință în atâtea domenii.

Ce greu se descopere și se propage adevărul. Dar să nu disperăm. Rândurile cercetătorilor se înmulțesc. Seta de adevăr stimulează tot mai multe inteligențe.

Societatea va fi din ce mai pregătită să se ridice din orizonturile strănte și egoiste spre limanurile unei civilizații pentru toți.

Obstacole sunt multe, prorocate mai ales de nemăsuratul instinct al parvenirii, al îmbogățirii, al acaparării. Corârșitoarea majoritate a oamenilor este confiscată de grijele existenței, cari nu permit nici o undă de încercare, de preocupare morală și intelectuală.

Cei mai mulți sunt robii străngerii mijloacelor de trai și averilor fără limită. De aici egoisme, vândări de situații, conflicte de interes, concurențe, deslănțuiri de patimi și lupte îndârjite pe față ori în ascuns.

Ce încet își face drum progresul prin stuțitul intereselor egoiste! Cruzimea conflictelor sociale, abdicarea dela demnitate, falsitatea și lășitatea se explică din cauza goanei după câștig și lipsii de orizont moral și intelectual.

Dar până în cele din urmă setea de adevăr a intelectualilor va dărâma zăgazurile egoismului și nedreptății, iar masele vor beneficia de drepturi omenești.

HORIA TRANDAFIR

Redacționale

Cu numărul de față încheiem anul 20 de apariție continuă și

devotată intereselor publice ale românismului.

Obiceiului de a împropăta a-mintiri și greutăți, străduinți și iluzii, probleme și nume, îi preferăm câteva directive principale cari ne-au condus în chip ferm și ne îndreptăm spre viitor cu toată puterea de muncă și nădejdea de biruință.

Am pus în mâna publicului 400 cete închizând una dintre cele mai tenace întreprinderi de presă rămânească la nivel apusean.

Sursa dăinuirii și apariției regulate și frumoase în viitor ne-o luăm din aceleași nesecate izvoare de știință socială, ideal, datorie de muncă și credință în viitorul culturii și existenței viguroase a românilor. Aci rezidă tăria și izbânda noastră de azi, de mâine și de totdeauna. Așa am izbutit să devenim „adevăratul far de lumină al intelectualității românești”, cum atât de măgulitor s'a exprimat înainte cu 10 ani Vasile Goldiș.

Exprimăm grațitudinea și omagiul nostru tuturor abonaților, cititorilor, sprijinitorilor și încurajatorilor în greaua noastră misiune de 20 ani. Grație lor am biruit. Numai prin ei vom înfrunța și în viitor totul în calea aleasă.

Numai într'o atmosferă ridicată ce îmbărbătează sunt date condițiile succesului.

DIRECȚIA

Aurul ciobanilor din Caucaz

Atragem atențiunea asupra necrologului d-lui N. Comșa din interiorul revistei, îndeosebi pentru a sublinia gésutul plin de demnitate al bogăților oieri români cari au alergat din Dobrogea, Basarabia, Crimeea și Caucaz ca să participe la alegerea din 1905 dela Cristian. Ciobanii noștri bătătorau din vreme bătrâne drumurile transhumantei, fără să rupă legăturile cu Ardealul — împovărită. Și un amănunt merită să fie cunoscut. După ce valorificau măturile lor, brânzeturile, pieile, lâna, carnea, oile prin cele depărtări, se întorceau neapărat odată pe acasă cu pungile pline cu galbeni. Cel puțin o lună o petreceau acasă: în Noembrie, Decembrie sau Ianuarie. Aduceau cu ei ruble de aur, lire turcești, napoleoni și tot felul de valute străne. Le schimbau în coroane mustriace de aur la

din Săliște, în care aveau perfectă casa de schimb a d-lui „Pătruț” încredere. Pe o masă de marmură a d-lui Pătruț, atunci cumpărată în acest scop, oierii vărsau șerpărele și săculețele cu moneda strălucitoare. Era eveniment în Săliște întoarcerea bogăților oieri cu galbenii ce-ți luau vederea și încântau cu sunetul lor fascinant.

Iar d. Pătruț Comșa preschimba în țicșuri de câte un kg. în fiecare lună aurul străin în coroane vienezee.

„Tribuna” din Brașov

a scos un număr festiv extrem de bogat de 1 Decembrie, aniversând în 96 pagini un patrar de vază dela grandioasa acțiune națională a 1905-1911. O seamă demore publiciste — cei mai încercați și mai cunoscuți ai promienelor românești — în transivama întreagă, și-au oferit contribuția prețioasă: sub toate înțelesurile sale: istorice, economice, poetice și culturale, transivama ne apare ca o realitate înviziabilă, un bun străvechi și legat al poporului nostru: prin muntănea și importanța documentelor și comentariilor aparute, „Tribuna” se impune a fi citită și păstrată, ca și de arsenalul argumentelor puternice în favoarea drepturilor noastre este oricând nevoie.

Felicităm reacția „Tribunei” pentru realizarea și servirea acestor cauze obștești cu acest număr jurnalier atât de documentat.

† **Dr. Nicolae Comșa**

Încă unul dintre frumoșii bătrani ai cărușarilor din Sibiu a trecut pragul acestei lumi, lasându-ne regretul anonim: a-rul Nicolae Comșa.

Împotriva vârstei de 76 ani d-rul Comșa fusese fire de o robustă sănătate și veselie. Veznic cu zămbetul pe buze și gura de o glumă puțută, aducea cu el o atmosferă de curaj și seninătate.

Pieracrea e acum mult simțită într'o societate care l' aprecia și iuda mult pentru distinsete căruș.

Născut în Săliște, unde tatăl său Bacur Comșa fusese primar și poezăntor încercat al poporentor — casa cu o rezină circuite, unde se împacau interesele avvergente ale țărăntor — după terminarea studiilor universitare în Graz și Viena s'a așezat în comuna natală ca medic între anii 1900 — 1916.

La intrarea României în război s'a refugiat în Viena, însă a fost ridicat de acolo și internat în Csepreg (Șopron).

Din Csepreg a plecat dindreptul la adunarea națională dela 1 Decembrie 1918 în Alba-Iulia.

D. Nicolae Comșa a fost primul prefect român al Sibiului în 1919. A mai fost în două rânduri deputat și încă odată prefect sub guvernul Averescu.

Luase parte la mișcările naționale încă pe când era student la Viena, și s'a ilustrat cu președinția al „României Junce”.

Cu prilejul „Replicei” și al Memorandului se găsea în rândurile prime ale agitatorilor naționaliști. Marele A. C. Popovici, autorul „Replicei” îl onora cu prietenia sa personală.

Popularitatea sa a crescut neîntrerupt în mărghinimea care și-l alesese de conducător stimat și urmat în directivele pe cari le dădea.

Gratie trecerii sale și acțiunilor politice curajoase a înregistrat un răsunător triumf politic în 1905, când a fost ales deputat al circumscripției Cristian împotriva forței electorale a sașilor. Surprinderea a fost enormă. Era pe vremea votului censitar, când numai bogdășii dețineau dreptul de vot, iar alegătorii români cu avere — oierii — cutreerau cu turmele meleaguri îndepărtate, Dobrogea, Crimeea, Caucazul.

Sașii nu se așteptau ca oierii să vină la alegere, astfel ei n'au dat nici o atenție bătăliei electorale, fiind siguri de victorie. Românii însă au organizat din vreme planul de luptă, iar în ziua alegerii au făcut act de prezență de oriunde s'ar fi găsit. Cu o majoritate de 12 voturi (în total erau 600 de alegători) a fost declarat ales d-rul N. Comșa, spre stupefacția cercurilor guvernamentale. Din Caucaz, din Crimeea, din Basarabia, din Dobrogea și de ori unde se găseau oierii români în peregrinările lor, s'au grăbit acasă chiar numai pentru ziua alegerii, ca să-și facă datoria. Și ce e mai frumos în această campanie: toți până la cel din urmă, au refuzat restituirea cheltuielilor de drum; românii aveau un birou electoral condus de d. Ionel Comșa — actualul președinte al Industriei Sărmei — gata să facă față nevoilor financiare, însă nici un alegător român n'a primit vreun ban despăgubire! Ce puternică mândrie și conștiință românească! Din toată circumscripția numai 3 români n'au venit la alegere! În 1907 d-rul Comșa a candidat din nou, dar de data aceasta sașii luaseră toate măsurile de prudență, astăzi ei au învins cu... 3 voturi! Curajul românilor cu atât mai mult era de admirat cu cât era vremea votului pe față!

D-rul N. Comșa a acut un rol fruntaș în toate organizațiile bisericesti, dela parohie până la sinod și congres, și a contribuit la deșteptarea interesului masiv al mulțimilor față de viața bisericească. Știa antrenă masele în mișcările românești.

Din 1906 începând a făcut parte neîntrerupt din consiliul de administrație al Băncii Albina, puternica instituție financiară a ro-

mânilor ardeleni. Această bancă a fost condusă de un adevărat sinecru al bătrânilor intelcți: d-rul Ilie Beu, Bollog, Ion Lapedatu, Vătășanu, Lucion Borcea, dr. Comșa, dr. Drăghici. Cu spiritul său așezat a contribuit la înflorirea celei dintâi bănci românești de dincolo.

Meritele d-rului Comșa sunt reale în atâtea domenii: naționale, bisericesti, financiare. Pe deasupra era o fire fericită, care predispucea spre o bună dispoziție.

Din 1922 își mutase biroul său medical din Săliște în Sibiu, exercitându-și aici profesia până în ceasul din urmă.

Sunt deci îndreptățite toate motivele părerilor de rău că ne-a părăsit pentru totdeauna, dar amintirea sa va persista multă vreme în inimă.

Dr. Titu Popa

PIERO GADDA CONTI: *Gagliarda*, trad. de Dumitru Panaitescu. Editura Romus Clujec. Lei 450.

Câteodată îți priește să citești cartea unui scriitor mai puțin celebru, fiind mai liniștitoare. Dovadă „Gagliarda” lui Gadda Conti, roman istoric ce tratează cucerirea insulei Capri. Deci conflict între italieni și englezi ce se încheie cu victoria italiană în 1808. Dar cu ce calm se citește această povestire! O adevărată binefacere. Mai atrage și frumusețea uegrăită a insulei napoletane. Autorul a scris în cadrul naturii și are ceva din atmosfera recreaționale italiene. „Gagliarda” e o fată, idila ei cam tristă, romantică. Eroul își povestește singur întâmplările într-un stil deosebit de plăcut.

GIOVANNI PAPINI: *Un om sfârșit*, trad. de Alexandru Marcu. Editura Socec. Lei 340.

În această editură Socec a mai apărut traducerea lui „Gog” de Papini despre care am scris în coloanele revistei noastre. Ironicul scriitor a publicat „Un uomo finito” în 1812, carte originală cu mare răsunet. E împărțită în șase capitole mai importante, titluri pe temă de muzică și fiecare cu schițe ilustrative ale unei vieți spirituale avântate. Conflict cu lumea, lupte cu sine însuși. Autorul nu se prea împacă cu peisajul Florenței, dorja câmpia, orizontul larg, respirație. Ajuase apoi la lozinca „totul este îngăduit”. Avem până și descrierea unui palat din Florența, dar niciun nume de femeie. Sinceră mărturisire a ideilor, a tuturor ideilor ce l-au frământat, apoi depresiunea spirituală fără a-și părăsi convingerea că e om de geniu. Dar nicio clipă nu e apogen, ci necontenită evoluție ce tinde spre ceva nou. Cartea e prefată de Al. Marcu într-o scrisoare deschisă adresată lui Papini.

GUIDO MELANESI: *Ankh, fată de rege*, trad. de C. N. Negoită. Editura Cugetarea-Georgeșcu Delafras. Lei 300.

O carte cu subiect oriental „Ankh fată de rege” a scriitorului Milanesi, foarte citită.

Tânărul Braschi cunoaște pe Ankh egipteană în drumul Romei. Pleacă în Egipt. O vede adeseori și pătrunde credințele locului unde e o lume morală total deosebită de a europenilor așa încât Braschi se schimbă, ajunge de nerecunoscut. La asta contribuie mult influența fetei de rege, egipteană Ankh care însă rămâne înțeleaptă, spre deosebire de Maimrei a lui M. Eliade, și îl trimite pe european în lumea lui, Cartea e bine scrisă.

Poetul se roagă

*Lasă-mă, Stăpâne, lasă,
Să culeg cu mâna stele
Și pe-un fir de răză tristă,
Fetii să-i înșir mărghele.*

*Să-ți desprind vreo doi luciferi
Din coroana ta cea veche,
Ca să-i pun, când fata doarme,
Cerceluși noi la ureche.*

*În de-oj rătăci, Stăpâne,
Prin minunile din rați,
Am să-ți fur bețecala sfântă
A jecioarei din Sarai.*

*Tu mă iartă dacă-ți pasă
Că te-am cădărit de ele,
Dar mi-e dragă fata asta
Cum Ți-e drag cerul cu stele...*

DUMITRU SAVU

Moment de toamnă

*Pe satul în ceală pierdut,
Coborâseră lungi gene,
Trec corbi cu doborâ în pace;
Și plouă mărunț și tăcut.*

*Mă simt mai aproape de lut,
Prin frunzele'n vișin, de sânge...
Și parcă eternul ar plânge,
Pe satul în ceală pierdut!*

G. ȘT. CAZACU

Literatura pentru copii...

cel mai dificil gen literar, este totuși cultivat de mulți scriitori și editurile prezintă, mai ales în preajma Sfințelor Sărbători, un lot de asemenea tipărituri.

Editura „Gorjan” va prilejui micilor cititori trei minunate daruri literare: „Ghițoș și Sfredeluș” e admirabilă carte pentru copii, datorită slovacului Hronsky, minunat ilustrată. „Mintea și Nerccul”, povești scrise de Gr. Băjenaru și „Pinocchio în împărăția jucăriiilor”, adevărată feerie de imagini pentru cititorii nevărstnici!

Editura „Contemporană”

Th. Râșcanu: *Fermecătorul Hrisoverghi* (roman), lei 600.

Henri Ardel: *A visat o fată...* (roman), lei 390.

Lucien Rudaux: *Pământul și istoria sa*, lei 180.

Marcel Boll: *Exploatarea hartzului*, lei 180.